

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Život s kočkou

Kilián Sieber

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Život s kočkou

Kilián Sieber

Vedoucí práce:

PhDr. Tomáš Kobes, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2022

.....

Poděkování

Děkuji především vedoucímu mé bakalářské práce, kterým byl PhDr. Tomáš Kobes, Ph.D. Děkuji za jeho cenné rady, inspiraci, věcné připomínky a trpělivost v průběhu celé bakalářské práce.

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 TEORETICKÁ ČÁST.....	3
2.1 Ontologický obrat v pojetí mezidruhových vztahů.....	3
2.2 Přístup multispecies ethnography k mezidruhovým vztahům.....	4
2.3 Vztah člověk-zvíře.....	10
3 METODOLOGIE.....	12
3.1 Metody sběru dat.....	12
3.2 Charakteristika respondentů.....	13
3.2 Analýza dat.....	14
4 ANALYTICKÁ ČÁST.....	15
4.1 Vznik vztahu.....	15
4.1.1 První zkušenosti s kočkami a důvody pořízení kočky.....	15
4.1.2 Nastavování pravidel, hranic a komunikace.....	19
4.1.3 Změny v životě a bytě.....	23
4.2 Unikátnost jedinců i vztahů.....	25
4.2.1 Rozdílné osobnosti koček.....	26
4.2.2 Unikátnost a síla vztahu.....	29
4.3 Rozporuplnost a nejasnost kategorií.....	31
4.3.1 Engagement a detachment (respektující přístup).....	34
4.4 Kastrace koček.....	36
4.5 Depozit organizace Svoboda zvířat.....	38
5 ZÁVĚR.....	41
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	43
7 RESUMÉ.....	45
8 PŘÍLOHY.....	46

1 ÚVOD

Cílem této práce je popsat vytváření vztahu mezi člověkem a kočkou. Jak jsou kočky korporovány do lidské společnosti, ale i jak je člověk korporován do společnosti koček. Kočky jsou nejrozšířenějším domestikovaným zvířecím společníkem na planetě ať městském prostředí (bytě) nebo venkovském (kočka se pohybuje venku). Tyto kočkovité šelmy jsou schopné vytvořit si s lidmi velmi blízký vztah, ačkoliv jsou v přírodě převážně solitéři. Navzdory tomu se těší většímu zájmu výzkumů vztah člověk-pes. Z mé zkušenosti jsou kočky do velké míry nepochopení a odsuzování tvorové a lidé často rozdělují dichotomicky chovatele na pejskaře (mají raději psy) nebo lidi, kteří mají raději kočičí povahu.

V roce 2003 popsala Donna Haraway vztah se svým psem. Pohlíží na vztah člověka a zvířete jako na oboustranný a sociální, a proto by měl být předmětem sociálních věd. V přístupu *multispecies ethnography*, který získává v posledních desetiletích stále větší pozornost nejen od antropologů, je vztah utvářen oboustranně a není tak pouze na lidském faktoru, jaká budou v tomto vztahu pravidla. Pravidla a komunikace jsou utvářeny do značné míry i zvířetem, které skrze jemu vlastní signály dává najevo vlastní potřeby a hranice. Haraway (2003) vystupuje proti dosavadnímu esencialistickému a symbolickému paradigmatu, který chápe zvířata žijící s člověkem jako jím podmaněné, domestikované a sloužící tvory. Zvířata byla v dřívějších dobách vnímána spíše symbolicky (nebo nábožensky) než jako plnohodnotný vědomý tvor.

Další text, který mi bude preskripcí pro tento přístup, je text *I fell in love with Carlos the meerkat*. V něm autor Matei Candea (2010) popisuje práci výzkumníků s africkými surikatami a vztah diváků k surikatám, o kterých byl zároveň tvořený příběhový dokument. Klíčové jsou pro něho především významy a projevy dvou zdánlivě protikladných kategorií ve vztazích - *detachmentu* (citový odstup) a *attachmentu* (citová fixace). Také pokládá a rozebírá pro mou práci důležitou teoretickou otázku: *Co lze považovat za sociální vztah a kdo je tedy aktérem?*

Směr *multispecies ethnography* (vícedruhá etnografie) zpochybňuje dichotomii rozdělování světa na nature (příroda) a nurture (svět člověka) a snaží se vypořádat s problémy, které tento přístup přináší. Rekonceptualizuje, co znamená být člověk. Již není izolovanou bytostí diferencovanou pomocí lidských kategorií. *Multispecies ethnography* konceptualizuje bytost skrze rozdíly ve vztahu s jinými bytostmi. Člověk již není středobodem všeho dění. Decentralizuje

člověka z teorií a etiky jako koherentního eurocentrického jedince (Ogden a spol. 2013: 6-7).

V tomto smyslu mne v práci bude především zajímat, jaké a jakým způsobem si kočka vynucuje pravidla u lidského společníka, se kterým žije a jak tyto signály jejich chovatelé vnímají. Kočky jsou specifické tím, že je nelze jednoduše cvičit jako např. psy. Samozřejmě do určité míry to lze, ale většinou, když zjistí, že jim z daného chování nic neplyne, už je bez motivace pamlsku nepřesvědčíte. Svým způsobem k člověku také přilne a užívá si jeho přítomnost, ovšem úplně jiným způsobem, než pes. Kočka se nenechá vlastnit. Kočky obývají zároveň dva dichotomické světy - *nature* a *nurture*. Jsou divoké, neuchopitelné a často agresivní. Zachovávají si svou divokost a autonomii a především osobní prostor. Patří ale zároveň do světa kultury, do světa člověka. Jsou inkorporovány do lidské společnosti a dokáží si s člověkem vytvořit velmi silné sociální pouto a žít s více lidmi nebo kočkami v městských bytech, stejně jako ve volnějším světě vesnických koček.

V rámci metodologie byly provedeny čtyři polostukturované rozhovory s chovateli koček. Někteří z nich mají určitá specifika. Například starají se o třínohou kočku, starou kočku nebo fungují jako depozitum Organizace na ochranu zvířat pro nalezené kočky a jejich primární funkcí je socializace nalezenec, aby mohl být dále předán zájemcům. Do některých rozhovorů vstupují samotné kočky respondentů, ať už při návštěvě u respondenta doma, kdy nebylo možné vyhnout se interakci s kočkou, nebo přes videohovor, kdy byly některé kočky neustále přítomné.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Ontologický obrat v pojetí mezidruhových vztahů

Na přelomu tisíciletí tisíciletí nastal celospolečenský myšlenkový obrat v tom, jakým způsobem uvažujeme o vztazích lidí a zvířat. Obrat je charakteristický především odklonem od esencialismu. V esencialistickém vidění reality determinuje esence to, co bytost může dělat, musí dělat, nebo nesmí dělat ostatním (Ellis 2001: 5). Esence je připisována lidem, zvířatům, jakožto i neživým věcem. Esence je využívána jako kritérium pro stanovení rozdílu mezi lidmi, zvířaty a věcmi. Přirozeností šelmy jsou zuby a přirozeností ženy je plodit děti a starat se o ně. Předpokládá se tedy, že každá z těchto tří kategorií má nějaký definiční znak, který je nezbytný pro to, aby mohl být konkrétní jedinec zařazen do takové kategorie (Holma 2007). V této kategorizaci má člověk výsadní postavení, protože se od ostatních zvířat liší tím, že se předpokládá, že je nadán rozumem, inteligencí a morálními zásadami, v minulosti vlastnostmi, které byly zahrnovány pod pojem duše. Podle Candei esenciální nadřazenost vyplývá především ze schopnosti intence, která je podle něho v uvažování o mezidruhových vztazích důležitým prvkem (Candea 2010: 243).

Anti-esencialismus nehledá jeden hlavní znak (esenci), který je pro daný objekt nebo subjekt klíčový a definující. Místo toho se snaží poznat celou komplexitu a dynamiku formování vztahu mezi konkrétními jedinci. Přední představitelé *multispecies ethnography* jako Tim Ingold nebo Donna Haraway preferují k popisování procesuální reality setkávání více bytostí slovo *assemblage* a *emergence* na místo *collection of beings*. Preferují *assemblage(s)*, protože zdůrazňuje důležitost kolektivních prvků setkávání více bytostí. Kdežto spojení *collection of beings* vnímá taková setkání skrze konstitutivní prvky (esenci) konkrétních bytostí. Pro esencialismus je realita pouhou kolekcí setkávajících se bytostí (Ogden, Hall a Tanita 2013).

Podle Ogden a spol. (2013) sehrály důležitou roli v tomto obratu (nejen u široké veřejnosti, ale i na půdě akademie) hnutí propagující práva zvířat a jejich blahobyt. Nezisková organizace People for the Ethical Treatment of Animals (PETA) svými videi z experimentů na zvířatech nebo industriálních chovů cílí na vyvolání soucitu s trpícími zvířaty. Videi mají vyvolat emoce jako vztek a soucit. Pro sledující takový šok ovlivní, jak přemýšlí nad druhovou hierarchií, jejich rozdíly a pocitu nadřazenosti člověka. Stále ovšem etika takových hnutí reprodukuje esencialistické rozdělení na přírodu (zvířata) a kulturu (člověka). Nadřazeností člověka je jeho morální cit. Rozhodnout se pro veganství chápou jako morální krok. Etnografové se oproti tomu snaží hledat a popsat jemné

nuance, krásy a všemožné rozpory, které setkávání rozdílných biologických druhů nabízí (Ogden a spol. 2013).

2.2 Přístup multispecies ethnography k mezidruhovým vztahům

Donna Haraway (2003) ve svém textu uvažuje o společné evoluci člověka a psa (ko-evoluci). Ko-evoluce má naznačit dynamiku a komplexitu vztahu dvou rozdílných bytostí a fakt, že soužití ovlivňuje oba druhy. Příkladem uvádí, že na změnu rozmnožovacích orgánů rostlin reagují jejich opylovači také adekvátní evoluční změnou. Upozorňuje ale, že u psů bývá tento proces popisován jinak. Změny u psího druhu během domestikace jsou vnímány jako biologické, ale změny, které v tomto procesu nastaly u člověka (i v našich tělech) a ve společnosti, jsou vnímány jako kulturní změny a nejsou ko-evolucí. Pro Haraway je kohabitace člověka a psa prvotní, až z tohoto soužití a ko-evoluce nastává proces domestikace. My jsme ovlivnili psy, ale také psi ovlivnili nás. To, s jakými dalšími druhy může člověk žít, závisí pro Haraway na predispozici imunitního systému. Imunitní systém udává, s jakými patogeny (resp. dalšími živočišnými druhy) můžeme žít a Haraway tedy předpokládá, že i naše biologie tak prošla změnou (Haraway 2003:29-32). Kočky například přenášejí vícebuněčné parazity *Toxoplasma gondii*, kterým je infikováno 20-60% globální populace. Tento parazit mění u člověka psychomotorické funkce, ale také se mohou jemně měnit jeho behaviorální projevy. Mění se rysy jako perfekcionismus, síla superega nebo svědomitost. Efekt se také liší u každého pohlaví (Flegr 2007, Lindová a spol. 2006). Podobné výzkumy kombinující obory biologie, parazitologie a sociálních věd nám mohou pomoci pochopit, jak komplexní je soužití různých druhů a že zasahují do sfér, které sami nevnímáme.

Z takové perspektivy může vyvstat přesvědčení, že Haraway je pouze biologickým redukcionistou. Neodmítá, že existují sféry/kategorie jako jsou *nature* (příroda) a *nurture* (kultura). Jejím záměrem je stírat rozdíl mezi *nature* a *nurture* a vymezit se vůči jejich vzájemné výlučnosti - když je něco součástí *nature*, nemůže to být součástí *nurture* a naopak. Sama používá termíny jako biosociální nebo *natureculture(s)* (Haraway 2003: 31).

Pro Haraway jsou „v psím světě“, jak sama píše, a myslí tím celý kontext psí existence, důležité dvě věci. První je vymezení *nature* a *nurture* v západním společenském diskurzu. Co je zařazeno do sféry *nature*, co do sféry *nurture*, a jaký mají vzájemný vztah. Vnímání našich zvířecích společníků tak závisí na historické době a ideologickém kontextu. Tento argument i ontologický obrat je demonstrovatelný v občanském zákoníku ČR. Od roku 2012 je v něm zvíře popsáno jako „smysly nadaný živý tvor“ (§ 494 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb.).

Už není pouze objektem, ale je vědomým živým subjektem. V roce 2021 byla uvedena v platnost rozsáhlá novela zákona č. 246/1992 na ochranu zvířat, týkající se především minimálních podmínek vhodného chovu zvířat, a novela zákona č. 634/2004 Sb., týkajícího se správních poplatků. Například byl zakázán klecový chov nosných slepic. Ministerstvo zemědělství nově obci uhradí náklady na zřízení náhradní péče o týraná zvířata, přesáhnou-li náklady 200 000 Kč, což by mělo zvýšit zájem obcí tyto problémy řešit. Byly také zvýšené tresty za týrání zvířat a byly definované množírny jako místo nevhodné pro chov a mnoho dalších změn týkajících se podmínek chovu (také např. divokých šelem), laboratorních experimentů nebo přepravy zvířat¹.

Z této první otázky vychází i otázka druhá, a totiž, co nebo kdo je považovaný za aktéra. Tyto dvě jmenované skutečnosti ovlivňují to, jak člověk v současné společnosti vnímá vztahy mezi rozdílnými bytostmi. Ovlivňují chování etické, politické a emocionální směrem ke zvířatům (Haraway 2003: 27).

Hlavním paradigmatem, které převažuje v představě o historii psa je, že člověk vzal z přírody vlka a udělal z něj psa. Svého následovníka, svého služebníka. Nejde ale o záměr pouze jedné strany, ale domestikace je považována za silnou evoluční strategii také pro psy/vlky (kočky také). Jde o mezidruhovou vzájemnost (Haraway 2003: 28-30). Etnografové se snaží zachytit dynamiku a komplexitu soužití dvou rozdílných bytostí, která je vepsána v příběhu (historii tak, jak se udála) a v našich tělech (chování, biologie, imunitní systém).

Shipmanová analyzuje 2,6 milionů let lidské evoluce. Důležitá evoluční období a zlomy velmi závisí na vztahu k ostatním tvorům a domestikaci. Pro ní znamená domestikace zároveň nutnost intimní komunikace s daným konkrétním zvířetem. Proto nás společná evoluce ovlivňuje i behaviorálně, mimo to, že domestikace je i pragmatický nástroj (tažná zvířata, dobytek jako zdroj potravy). Právě v komunikaci je rozdíl mezi genetickými změnami u domestikovaných a sklízených rostlin a u zvířat, se kterými lidstvo již tisíciletí koexistuje. Rostliny mění své geny v závislosti na svém prostředí - např. jak moc je zaléváme, hnojíme, vystavujeme světlu apod. U zvířat je nutná individuální recipocita a komunikace. Hlavním ukazatelem domestikace zvířat je totiž změna jejich behaviorálních rysů (Shipman 2010).

Příběh domestikace koček ilustruje domestikaci jako přirozený proces. V neolitickém věku začala být činnost člověka stále znatelnější na přirozeném habitatu velkého množství zvířat. Se zemědělskou revolucí přibývalo zemědělské

¹ Zákon č. 501/2020 Sb.

půdy a ubývalo lokálně lesů. Domestikace se tak stala výbornou strategií adaptace. Přirozeným výběrem byly zvýhodněné geny vyšší tolerance vůči člověku, ale také schopnost pozřít jinou potravu, než maso. Domestikace koček byla spíše přirozeným procesem než záměrem člověka (nebo kočky) ochočit si kočku pro chytání myší. Jejich velikou výhodou v procesu domestikace byla patrně velká tolerance vůči blízkosti člověka a oportunistus. Toleranci vůči člověku sdílí všechny domestikované druhy, kočky jsou ale v něčem výjimkou. Jako jediný domestikovaný druh jsou totiž kočkovité šelmy samotáři. Nežijí ve smečkách jako vlci nebo ve stádech jako skot. V přírodě jsou to solitéři, zatímco v domestikovaných podmínkách se účastní sociální interakce a socializují se mezi lidmi (Driscoll, Macdonald, O'Brien 2010). A to je ve srovnání se psy či skotem činí mnohem zajímavějšími. Jsou mezi světem člověka a světem přírody. Dokáží působit dojmem autentické a autonomní šelmy. V další chvíli jsou domestikovanými a socializovanými mazlíčky, kteří se nevyhýbají intenzivnímu fyzickému kontaktu.

Matei Candea popisuje vztah lidí a zvířat ve svém etnografickém výzkumu pomocí jiných kategorií - *detachmentu* (emoční odstup) a *engagementu* (emoční fixace). Jeho výzkum probíhal mezi vědci zkoumajícími sociální chování afrických surikat. Byly vedeny rozhovory s vědci a pozorování přímo v terénu. Důležitou roli pro názornost konceptů v autorově textu hraje příběhový dokument Meerkat Manor, který byl v současné době o stejné skupině surikat produkován i ve spolupráci s výzkumníky. Příběhový dokument znamená, že surikaty byly filmované v jejich přirozeném prostředí a v člověkem nemanipulovaných situacích. Chronologie ale manipulována byla - ne nutně byl tedy následující snímek tím, který byl filmovaný jako další a někdy byly zaměněny i samotné surikaty. Vzniká tak příběh, který je ve své podstatě nereálný - nikdy se nestal, ale zachovává si tvář naprosté věrohodnosti a vědeckosti. V příběhu jsou vytvořené kladné a záporné postavy, které se vyvíjí každou epizodou (Candea 2010).

Věrohodnost seriálu a jeho emoční příběh zapříčinil u některých fanoušků vysokou míru *engagementu*. Kritizovali například, že filmaři se nesnaží surikaty chránit a pomoci jim v obtížných situacích. Jeden z fanoušků napsal: „Proč vědci neukáží lidský soucit a nepomohou těm malým chudáčkům. Není nakonec soucit právě to, co odděluje člověka od zvířat?“ (Candea 2010: 242). Jestliže se budeme dívat na dokument, který je interpretovaný z perspektivy antilopy lovené lvicemi, bude nám líto antilopy. Jestliže budeme sledovat stejný dokument interpretovaný z pohledu neúspěšné lovcí lvice, bude nám líto hladovějících lvícat a jejich unavené matky.

Výzkumníci věnující se surikatám na druhou stranu kritizovali přílišnou fixaci fanoušků a chápou ji jako důkaz nějakého strádání v jejich životě. Také ale kritizovali producenty pro romantizaci a moralizovanou reprezentaci surikat a jejich *antropomorfismus*. Vzniká silný kontrast mezi tím, jak surikaty vnímají výzkumníci, kteří jsou v jejich okolí denně, a jak je vnímají diváci, kteří je znají pouze skrz manipulovaný příběh a silnou antropomorfizaci charakterů (Candea 2010: 242-243).

Producenti/filmaři mají nezanedbatelnou roli v „pěstování *engagementu*“, jak to autor nazývá, u diváků seriálu. Sami si udržují složité propletení *engagementu* a *detachmentu*. Vyzdvihují určité rysy surikat, které jsou pro ně důležité, např. jejich podobnost lidem, což implikuje morální a sbližující pocity diváků. V divácích pěstují fixaci pomocí upoutávek jako je „Je šest hodin ráno a jako všechny pracující matky na světě, Flower (surikata) vstává první“ nebo „Denní drama dvanácti palcové rodiny, která je hodně jako ta vaše“. Sám producent odmítá *antropomorfismus* a tvrdí, že se snaží zůstat v prezentaci surikat naprosto vědecký - nevkládají poznatky, které vědci neví, nevkládají surikatám, co zrovna cítí. Snažili se nechat surikaty, ať se zalíbí lidem sami (Candea 2010). Pěstování *engagementu* je bezpochyb televizní strategií k emočnímu upoutání diváků k postavám.

Nicméně Candea pokládá *antropomorfismus* za problematický pojem. Candea se odvolává především na Miliona (2005), podle něj je *antropomorfismus* právě nesprávné přiřazení lidských náležitostí zvířeti. Pokud bychom prohlásili, že pštros má dvě nohy nebo kočka má srdce, nejde o *antropomorfismus*. Dle Miliona jde ve většině situací, popisovaných jako antropomorfizace, spíše o *egomorfizaci*. Ve zvířeti nalézáme něco, co je podobné konkrétně nám. „Rozumím si se svou kočkou nebo svými přáteli proto, že jsou mi podobní, ne proto, že jsou lidští, ale proto, že jsou jako já“ (Milton 2005: 259).

Zvyknutí si zvířete na přítomnost člověka stírá rozdíly mezi divokostí a ochočeností. Samotná naše přítomnost už zvíře ovlivňuje. Autor nepovažuje zvyknutí si za sociální vztah, ale spíše za formu adaptace. Candea poukazuje na to, že i ignorování člověka zvířetem a naopak je velice komplexní a nejde o neutrální postoj. Stále jsme si vědomi přítomnosti toho druhého. V terénu se surikaty zajímaly do stejné míry o výzkumníky, jako výzkumníci o ně. Vyskytují se zde momenty neintenzivního sociálního kontaktu - když spolu výzkumníci komunikují vysílačkami, dává to surikatám informaci, kde se nachází. Také jsou zde momenty intenzivního sociálního kontaktu - při vážení surikat. Jakákoliv jiná fyzická interakce iniciovaná výzkumníkem byla zakázána. Obě strany si kultivují tzv. *polite distance* - zdvořilý odstup. Surikaty se většinu času vzájemně ignorují, stejně jako ignorují výzkumníky. Stejná koexistence je i ve vztazích mezi

samotnými výzkumníky, kteří „se tak při bydlení s 20 dalšími lidmi drží při smyslech“. Kultivace zdvořilého odstupu je také jazykovou disciplínou, ne pouze fyzickou. Výzkumníci se nejdříve musí naučit, jak správně o surikatách psát, aby nepřisuzovali jejich konání intencionalitu (Candea 2010: 245-248).

Podobně jako pro Haraway (2003), i pro Candeu je tak důležitou teoretickou otázkou - co je sociální vztah a kdo se ho může účastnit. Kdo nebo co je tedy aktér? Candea představuje dvě stručné konceptualizace sociálního vztahu. V první je sociální vztah definován jako „spojení/vztah mezi bytostmi, eventuálně zprostředkované objekty“. Taková definice implicitně zahrnuje i zvířata. Když se budeme chtít ke zvířatům chovat jako ke členům lidské společnosti, musíme se k nim chovat stejně jako k lidem. Tato koncepce má za důsledek, že bychom se měli chovat ke zvířatům jako k subjektům (jako k lidem), ne jako k pouhým objektům (jako k symbolům) (Candea 2010: 243).

Jako druhou definici představuje Latourovu (2005). Ten definuje sociální jako sdružení rozdílných entit. Jde o širokou definici, která nijak nediskriminuje na základě kognitivních, citových nebo intencních vlastností bytostí. Jestliže sdílíme prostor (což není podmínkou) s jinou bytostí, již se nacházíme v sociální situaci a jeden druhého ovlivňujeme. V sociálním prostoru je pak primární sledovat, jaký na sebe mají entity (lidé, zvířata, věci) vzájemně vliv a ne, co jakým činem zamýšlí (jakou mají intenci) (Candea 2010: 243). Pobyt s domácím mazlíčkem nás jednoznačně ovlivňuje a dané zvíře také. Ovlivňuje nás na úrovních, které nemusíme nijak významně cítit. Několik výzkumů dokazuje, že přítomnost zvířete významně snižuje krevní tlak, hladinu stresu a tím i šanci srdečních příhod. Zvyšuje šanci přežít dětství, operaci nebo rozvod, kdy může zvíře sehrát podpůrnou roli - roli společníka (Allen 2003, Haraway 2003: 12). Neovlivňují naše životy ale jen pozitivně. Jsme například omezeni v množství času, které můžeme trávit mimo domov a zvíře nechat doma. Nemůžeme cestovat na příliš dlouhou dobu a nechat domácí zvířata bez dozoru, protože většinou ani nechceme. Obětovali jsme pro to, abychom mohli mít zvířecího společníka, část své svobody, jakožto i zvířata. Život zvířat se změnil také. Ať se soustředíme jen na omezený prostor, který mají, pocit bezpečí, který si osvojí, bezmeznost potravy nebo obětavost koček, které patří mezi mimořádně čistotná zvířata, a přesto kvůli nám budou chodit kálet na plochu 30x40 cm.

V obou výše zmíněných konceptualizacích jsou důležité stejné prvky: propojení, vztahy a *engagement* (zapojení). Zde autor zdůrazňuje problematiku dichotomie *engagementu* a *detachmentu* v západním diskurzu. Ve většině případech jde o morální dichotomii. Zatímco *detachment* byl v minulosti vnímán jako objektivní a vědecký, *engagement* je v posledních desetiletích v době ekologického aktivismu vnímán jako lék na chladný přístup *detachmentu*.

Emoční odstup od zvířete je považovaný za špatný a v některých diskurzích celá věda s ním. Tyto dva tábory s odlišným viděním mezidruhových vztahů na sebe vzájemně útočí (Candea 2010: 243).

Na příkladu dvou autorů (Fausto 2007; Kohn 2005) Candea demonstruje, že *engagement* a *detachment* nejsou dvě naprosto dichotomické kategorie, ale že si různé kultury ve vztahu s jinými tvory udržují rovnováhu mezi jednou a druhou kategorií. Například lidé obývající amazonskou vesnici mají lingvistické i pragmatické strategie k odlišení psů od lidí (srov. Kohn 2007: 7). Rovnováha mezi *engagementem* a *detachmentem* je tedy efektivní a koherentní způsob, jak žít v tomto světě s jinými tvory. Candea to nazývá kultivovaným odstupem. Stejně jako Haraway si uvědomuje komplexitu a rozporuplnost vztahu člověk-zvíře. V takových vztazích není jasné rozlišení důvěry a dominance, lásky a využívání a podobných bipolárních kategorií (Candea 2010: 242-244).

Candea neuvažuje o vztazích (člověk-zvíře, ale i člověk-člověk a zvíře-zvíře) jako o interaktivních vztazích. Většina času ve sdíleném prostoru totiž nemusí obsahovat žádnou přímou interakci. Jde o pouhé „being with” nebo „being together”. Preferuje proto výraz *inter-patience*. Patience (trpělivost) definuje jako aktivní kultivaci nečinnosti. Inter-patience znamená, že máme s okolím smlouvu o neaktivnosti. Kočky například mapují, kde se v bytě zrovna nacházíme, jaké zvuky nám náleží apod. I když jsou v jiné místnosti - mají stále povědomí o naší existenci (Takagi a spol. 2021). Taková perspektiva neneguje vztah mezi danými bytostmi, ale zdůrazňuje respekt, který vzájemně mají. Nezasahujeme přímo do bytí toho druhého, jestliže si to přejeme pouze my. V takovém pojetí vztahu nehraje roli intencionalita, protože necháváme věci, ať se dějí samy (Candea 2010: 249).

Cílem Mateie Candei je redefinice vztahu jako takového. Zavrhuje dosavadní symbolický redukcionismus. Do vztahu tak zahrnuje i jeho zdánlivý opak - *detachment*. Výzkumníci disponují větší mírou emočního odstupem, než sledující seriálu *Meerkat Manor*, ale nelze tvrdit, že se surikatami nenavazují a nemají vztah. Vztah je založený na respektujícím a kultivovaném odstupem. *Detachment* a *engagement* vnímá jako symbiotické prvky vztahovosti, což vytváří vhodnější model pro zkoumání intersubjektivit (Candea 2010). Kočky jsou pro popsání rovnováhy mezi *detachmentem* a *engagementem* ideálními zvířaty. Pro mnoho lidí je kočka sobecký tvor žijící sám pro sebe. Dokáže si ale s námi zároveň vytvořit velmi hluboký vztah a důvěru. Mají k nám kultivovaný a respektující odstup.

2.3 Vztah člověk-zvíře

Jak jsem naznačil výše, Candea (2010) i Haraway (2003) si uvědomují rozporuplnost vztahu mezi člověkem a zvířetem. Vztah není symetrický. Nejasnost mezi divokostí a domestikací, využíváním a láskou, *engagementem* a *detachmentem*. V procesu vzájemného poznávání se s jiným tvorem nastanou situace, kdy jsme vstoupili do oblasti, kterou si chce druhá bytost chránit, je jí dané zacházení nebo činnost nepříjemná nebo jednoduše jeho druh na takové zacházení není uzpůsobený. Takové momenty nepochybně nastanou, stejně tak nastanou momenty, kdy se z těchto chyb poučíme a víme přibližně, co nám jemnými signály chce druhá bytost sdělit. Z jemných nuancí neverbální komunikace zvířete začneme postupně poznávat, zda je určitá věc zvířeti nepříjemná nebo naopak příjemná. Jestliže člověk má zálibu ve vytváření vztahu s jinými tvory, měl by být tento vztah založen na respektu a porozumění.

Donna Haraway (2003) například kritizuje narcismus chovatelů psů, kteří připisují svým čtyřnohým společníkům vlastnost bezmezní lásky ke svému člověku a člověk je na oplátku miluje jako své dítě. Víru v bezpodmínečnou lásku považuje za lidskou neurotickou fantazii. Podle Haraway je totiž mnoho způsobů, jak se oba druhy sblíží a ani člověk nemůže zůstat zcela nezměněn. Významným způsobem, kde lze pozorovat sblížení a uzpůsobení lidského chování psím (nebo kočičím) potřebám, je hra. Hraní si se zvířetem není jednostranná záležitost. Naopak, hra by měla bavit oba (všechny) zúčastněné, primárně zvíře, které chceme hraním pobavit nebo vyčerpat. Ale ani člověk nechce vykonávat činnosti, které ho nebaví, a tak si musí hraní se zvířetem udělat zábavné a nachází zálibu v hravosti, komunikaci a vzájemném propojení se zvířetem, se kterým si hraje. Člověk si užívá hru díky tomu, že si ji užívá i jeho zvířecí společník, jinak je hra bezvýznamná. Proto musí hru uzpůsobit požadavkům zvířete (Haraway 2003: 34-37, 44-45).

Preferovaný způsob hry je ovlivněný druhem zvířete. Může to být způsob podobný jeho způsobu lovu v podmínkách bez člověka. I u každého jedince každého druhu se preferovaný způsob hry liší. Jedna z mých koček například ráda aportuje na psí způsob, což především není způsob hry, kterou bychom přiřazovali kočkám. Druhá naopak reaguje pouze na věci dotýkající se země, mající provázek jako myši ocas a hrající si na kořist. Jinými způsoby lákání je nelze moc zapojit do hry.

Haraway proto představuje způsob, jak mít fungující vztah se svým zvířecím společníkem. Mezi druhový vztah vzkvétá, pokud se snažíme o pozitivní propojení a nechceme absolutně kontrolovat svého společníka, máme vzájemný respekt a je mezi námi komunikace. Pozitivní propojení znamená chtít poznat

své zvíře. Je to odhodlání „udělat to správně“. Necítit potřebu měnit ho k dokonalému obrazu a poslušnosti. Ani vynucování poslušnost nebo vymezování prostoru pro pohyb zvířete (vodítka, klece) nejsou snahou podmanit si zvíře. Jde o adaptaci, jak zajistit jejich i naši bezpečnost a specifický druh svobody v městském nebo příměstském prostředí, kde společně žije více rozdílných druhů (Haraway 2003: 46). Nejlepší metoda, jak zajistit správnou socializaci nebo poslušnost zvířete podle Haraway není. Metoda není důležitá. Pokud se zvířetem efektivně komunikujeme a snažíme se pozitivně propojit navzdory našim rozdílům, výsledek bude při různě autoritativních nebo rozmazlujících způsobech socializace zvířete stejný - ustálí se fungující a respektující vztah dvou odlišných bytostí. Je také nutné uvědomit si, že nejde o komunikaci jazykem, ale o komunikaci na úrovni vědomí. Tento proces poznávání druhého ale nekončí. Jazyk je sice ze strany člověka využíván, ale plní rozdílnou funkci od komunikace člověka s člověkem. Jiné vědomí nikdy nelze zcela poznat, je to neustálý proces učení se a poznávání. Pakliže máme pocit naprostého poznání nebo splynutí, jde pouze o naši projekci (Haraway 2003: 48-50).

V rámci komunikace je velice zajímavé kočičí mňoukání. Je to jeden ze způsobů komunikace, který nám může napovědět, co náš zvířecí přítel potřebuje nebo chce. Chovatelé koček například více rozumí významu (kontextu) mňoukání, pokud jde o jejich vlastní kočku, než pokud jde o neznámou kočku. Učíme se se svým zvířetem vzájemně takovým signálům, kterým rozumíme (Ellis, Swindell a Burman 2015).

V mé práci se budu snažit popsat pomocí zmíněných teoretických přístupů vztah člověka a kočky v městském prostředí. Jednotlivé vztahy jsou rozdílné, stejně jako metody a strategie komunikace, socializace a soužití dvou rozdílných bytostí. Pro mou práci díky dvěma zmiňovaným přístupům vznikají dvě výzkumné otázky: *Jakou roli hraje komunikace ve vztahu člověka a kočky a jaká tato komunikace je? Uplatňují chovatelé koček Candeův přístup vyváženosti engagementu a detachmentu - zdvořilý a respektující odstup.*

3 METODOLOGIE

3.1 Metody sběru dat

Candea (2010) při svém výzkumu etnografickém výzkumu využil metod zúčastněného pozorování a rozhovorů s aktéry. Byl přímo součástí týmu, který surikaty zkoumal, takže čerpal významně i z vlastních zkušeností a pozorování svých kolegů a pozorování bylo následně doplněno o rozhovory vedoucí k hlubšímu porozumění vztahu mezi výzkumníky a surikatami a *engagementu* a *detachmentu*. Haraway (2003) byla k sepsání konceptualizace vztahu člověka a psa motivována vlastním vztahem se svým čtyřnohým společníkem. Také pozorovala a mluvila s ostatními chovateli psů a mapovala i jejich zkušenosti. Oba autoři tedy uplatnili primárně metodu, kterou lze označit jako zúčastněné pozorování. Já sám žiji v současnosti s dvěma kočkami a mé zkušenosti tedy byly motivací pro to zkoumat tento vztah. S cílem zpamovat zkušenosti jiných chovatelů koček a koncepty představené v teoretické části jsem zvolil metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Jako vhodnou metodu výzkumu jsem zvolil polostrukturovaný rozhovor, který mi dovolí stanovit základní témata, kterých se chci při rozhovoru držet, klást doplňující otázky, díky kterým lze zkoumat i za hranici připravených otázek a lze být adaptabilní na jednotlivé příběhy (Wildemuth and Luo 2017, 249-250). Každý respondent byl velmi otevřený tomu, povídat si hodinu o jejich kočkách, vlastně několik z nich prohlásilo: „Ne každéj chce poslouchat jak hodinu mluvím o svojí kočce“. Respondentka Milada zároveň funguje jako depozitum pro organizaci Svoboda zvířat - sekce na ochranu koček (má trvale vlastní kočky). Organizace se ujímá nalezených, opuštěných a týraných koček, které následně umístí do depozita, kde je hlavním cílem kočku socializovat. Připravit ji, aby byla vhodná pro život s člověkem v městském bytě. Po rozhodnutí, že kočka je plně socializovaná, je zveřejněna v inzerátu a organizace hledá vhodné zájemce, kterým by kočku předala. Motivací pro rozhovor se členem této organizace bylo větší pochopení mechanismu přechodu kočky ze stavu divoké (ne domácí), ke stavu domácí kočky. Z přímo tohoto depozita jednu kočku mám již druhým rokem, a tak jsem si celý tento proces v minulosti prošel. Pro Miladu se otázky týkaly více procesu socializace kočky, ideálního kandidáta, následného předání, ale také téma kastrace.

Cílem v praktické části je demonstrovat koncepty mezidruhových vztahů popsané v teoretické části na konkrétních příkladech. Popsat rozdílné vztahy jednotlivých lidí žijících s kočkami. Osnova rozhovoru byla soustředěna na vznik vztahu od počátku do současnosti a celkové vnímání koček (zvířat) respondenty.

Od prvního setkání s konkrétní kočkou, se kterou v současnosti žijí. Následovala témata formování vztahu v prvních týdnech a ustanovování pravidel ze strany člověka i kočky. Důležitým tématem pro mě bylo, jak chovatelé vnímají kastraci koček a jak se změnilo chování kočky po kastraci. Výše uvedená témata se dotýkají tématu *engagementu a detachmentu* a to právě ve fázi zvykání si a formování vztahu. Podle Candeai (2010) je *detachment* nedílnou součástí vytvoření silnější emoční vazby - *engagementu*. V tomto propojení mne tedy zajímalo, jak jednotliví respondenti aplikují tento přístup zdvořilého odstupu při vytváření důvěry se zvířetem. Důležitá se ukázala být i finální otázka na respondenty, aby sdělili, co ještě nezaznělo. To mi dovolilo objevit další důležitá témata, jako je například loučení se s umírajícími zvířecími společníky a jejich eutanázií, čímž respondenti vnesli do mé práce důležité etické otázky.

3.2 Charakteristika respondentů

Důležitou charakteristikou respondentů je fakt, že žijí ve městském bytě a kočka tak nemá trvale volné venkovní teritorium. Jejich věkové rozpětí je 21-34 let. Vztahy mezi lidmi a kočkami se podle prostředí soužití liší na mnoha úrovních. V bytě je neustále sdílený omezený prostor. Nastavení pravidel a hranic tak může být důležitější pro koherentní soužití dvou rozdílných bytostí, než je tomu v soužití s volným teritoriem. V bytě se kočky často setkávají za celý život pouze s lidmi a upravují tomu i své chování, stejně je tomu i u lidí. Kočky žijící s lidmi v bytě spí častěji v jejich posteli, mohou používat nábytek, mají častější interakci a lidé častěji oslavují jejich narozeniny. Kočky v bytech jsou ale také více nervózní a neklidné, což poukazuje na nerovnost v tomto vztahu (Beranyiová, Holub, Tyrlík a Volfová 2006). Z důvodu omezeného prostoru, pohybu a možností výplně času, je vhodné byt upravit pro pobyt kočky. Kočky mají rády vyvýšená místa a tak může přidání několika polic na zeď významně zvýšit jejich spokojenost.

Ainsworth (1989) odlišuje ve vztazích psychologická a fyzická pouta. Fyzické pouto je omezení prostoru tím, že kočku se snažíme udržet v bytě. Psychologické pouto je důvod, proč jsou tyto dva spolu, což obsahuje i emoční důvody. Tato pouta se liší ze strany kočky a ze strany člověka. Pokud má tedy jeden z respondentů kočku, kterou vozí jeho rodina na chatu a nechávají ji volně běhat po sousedství, uvolňují tak fyzické pouto. Kočka se jim po těchto výletech pravidelně vrací a jezdí s nimi zase zpět do městského bytu. Psychologické pouto tedy přetrvává, i když je uvolněno fyzické. Kočky s námi zůstávají z nějakých důvodů, kterým může být základ poskytování potravy a bezpečí. Vzniká ale i dlouhodobé citové pouto, které je nezaměnitelné a unikátní, pouze mezi konkrétními dvěma bytostmi.

Respondenty jsem nechal vybrat prostředí pro rozhovor. S Karolínou proběhl rozhovor v jejím bytě, a tak byla příležitost vidět vybavení a uzpůsobení bytu pro kočičí potřeby. Také chování samotné kočky Rozárky a kocoura Ducha jsem mohl vidět živě a nemusel jsem si je představovat pouze na základě vyprávění, což mě více dostalo do jejich společného světa.. Rozhovor s Miladou, deponitářkou, proběhl online, což mi také dovolilo vidět kočky, které se neustále samy cpaly před kameru. Rozhovor s Jarkou proběhl v kavárně a rozhovor s Vítkem v mém bytě a tedy za přítomnosti mých dvou koček. Každý rozhovor měl tedy jinou atmosféru, prostředí a ruch jinými kočkami.

3.2 Analýza dat

Všechna získaná data jsou anonymizována respondenti a vystupují pod pseudonymy. Audio nahrávky byly doslovně přepsány a následně analyzovány. Informace, které by mohly vést k identifikaci respondentů, byly substituovány. Na jednotlivých situacích a chování popisují koncepty z teoretické části. Každý ze vztahů vznikl v jiném kontextu a jiným způsobem. Často nebyl vznik vztahu přímo zamýšlený a korigovaný lidmi. Každý z těchto vztahů je velmi unikátní formou svého vzniku a nastavování pravidel a hranic. Také způsob, kterým respondenti o svých kočičích přátelích mluví, se liší a každý vnímá jako nejdůležitější jiné aspekty. Některé podobnosti ve způsobu chování se zde vyskytují, ale často se mohou projevovat jinými způsoby. Metody sblížení a vzájemné socializace se u jednotlivých analyzovaných vztahů liší, ale všichni respondenti se svými zvířaty vlastním způsobem komunikují, což je pro Haraway základem fungujícího vztahu zvířete a člověka. Základem úspěšné a vzájemné komunikace je zase respekt (Haraway 2003: 49). Všichni z respondentů podle mě měli tento přístup společný a proto popisovaly vztah se svými kočkami jako fungující.

4 ANALYTICKÁ ČÁST

4.1 Vznik vztahu

Vztah člověka a kočky může vzniknout různými způsoby. Lidé se často ujímají opuštěných koček, které se potulují v jejich sousedství. Jedná se často o stejný vzorec, který pravděpodobně vedl k částečné domestikaci koček a jejich zvyknutí si na lidskou přítomnost. Postupným krmením a budováním důvěry využijí kočky příležitosti přístřeší a dostatku potravy. Začne vznikat vztah vzájemnosti, kdy motivace současného člověka mohou být i pouze psychologické a emoční, v porovnání s pragmatickými důvody v historii, jako je lov hlodavců (Driscoll, Menotti-Raymond, Roca a spol. 2007; Driscoll, Macdonald, O'Brien 2009; Hu, Hu, Wang a spol. 2013). To je ale pouze jedna z mnoha možností. Další je, že lidé po samotném zvířecím společníkovi touží, a tak se rozhodnou ujmout se kočky z útulku, kterou si mohou vybrat podle vzhledu a charakterových vlastností. Centrálním důvodem, proč tyto vztahy vznikají, je otevřenost tomu, aby vznikly.

4.1.1 První zkušenosti s kočkami a důvody pořízení kočky

Karolíny první zkušenost s kočkou ukazuje postupné budování důvěry a sbližování člověka a kočky v městském prostředí, ve kterém jsou kočky často odkázány pouze na člověka kvůli nedostatku potravy nebo nebezpečí silničního provozu. Karolína již od dětství kočku chtěla, a tak se nerozhodovala dlouho, když se naskytl možnost opuštěné kočce pomoci. Z kočičí strany jde o oportunistus, který vede k následnému vybudování důvěry..

„Tátův vztah k ním byl velmi záporný, ale když jsem byla malá, tak jsme bydleli v činžáku, tam se přistěhoval člověk, se kterým přišla i taková bílá kočička v docela hrozném stavu a tak nějak se potloukala po tom vnitrobloku a v noci tam brečela, tak jsem jí tam začala nosit jídlo a starat se o ní. Ona se na mě dost fixovala, tak jsem si s ní hrála, nebála se mě. Pak začala za mnou chodit i do toho patra, že mě následovala jako pejsek, i když dovnitř nesměla. No, samozřejmě to skončilo tak, že po nějaký době s námi začala žít, spala s tátou v posteli a tak.“ (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Vítek byl kočkami také fascinován již od dětství. Byl rád za každou příležitost, kdy mohl přijít do styku s kočkou. Nazývá se milovníkem koček, navzdory tomu, že vyrůstal v době, kdy měla rodina psa.

„Já jsem vždycky byl takovej ten, že jsem měl plyšovou kočičku, mám jí do teď u postele, a vždycky jsem chtěl jako nějakou kočičku. A vždycky jsem chtěl k

tý babi, abych ty kočky viděl. Takže já jsem byl rád, že máme teď kočku v bytě... Od útlých let, nevím co to mohlo být za rok. Byl jsem malej a byl jsem milovník koček. přesto, že jsem vyrůstal se psem.” (Vítek, kočka Lili)

Podle Vítky jsou 3 různé způsoby, jak jejich rodina přišla ke zvířeti nebo zvíře k nim. Prvním způsobem je, že se naskytla příležitost některého zvířete se ujmout, ačkoliv je šance, že by zvířeti pomohl někdo jiný, pokud ne my. Druhým způsobem je motivace toho, že zvířeti mohou adoptací zlepšit životní podmínky (zvíře z útulku). Jako poslední způsob, jakým podle Vítky přišla jeho rodina ke zvířeti, byla prostá touha po tom, mít zvířecího společníka.

„Rozdělil bych to do takových třech případů. První byla příležitost, když se to naskytá, tak proč ne. Což bylo v případě vlastně Liliny, pak tam byly ty příležitosti, kdy se tomu zvířeti mohlo pomoci, což bylo v případě obou těch myší a vlastně i toho posledního psa, co jsme měli. A poslední možnost je, že se chtělo nějaký zvíře prostě. To bylo u toho prvního psa a ježka. Takže ty důvody u nás byly různé a docela dost zvířat se u nás prostřídalo.” (Vítek, kočka Lili)

Také Karolína přišla ke kočkám za svůj život různými způsoby. Otevřenost vztahu člověk-zvíře je nakonec primární důvod, proč tyto vztahy vznikají. Bez otevřenosti vztahu se zvířetem bychom útulek nenavštívili, opuštěnou kočku bychom pravděpodobně nekrmili a nevítili v našem bytě a nabízené kotě si nevzali.

„Takže jedna teda zachráněná, jedna z útulku a jedna se mnou přišla prostě s přítelem.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

„Většinou se naskytla příležitost nějaký zvíře zachránit. Prvního vlastně psa, co jsme měli, tak toho si pořídili naši ještě těsně po svatbě, takže ho měli dřív než mě... Pak jsme měli ještě křečka a ten byl z mojí iniciativy, protože jsem chtěl vlastní domácí zvíře... A pak vlastně s tím druhým psem, tak toho máma viděla a že si ho teda vezme... A v případě Liliny to bylo, že se právě bavila s tou sousedkou a ta jí to nabízela. Tak jsme nakonec svolili k tomu, že si nakonec vezmeme i kočku. A teď s námi žije.” (Vítek, kočka Lili)

Kočka Esmeralda se s jinými kočkami nesnese a je velmi teritoriální. Jarce se kočky, která nebyla kvůli teritoriálnosti chtěná, zželelo, a to ji motivovalo k tomu se jí ujmout. Preferovala již dospělou kočku, navzdory okolím, které vnímá jako vhodnější pro začátek kotě. Jarka si vybrala Esmeraldu navzdory její agresivitě, ale věděla, jakou povahu přibližně má, což jí pro rozhodnutí stačilo.

„A máme jenom jednu, protože to byla dost problémová kočka ve vztahu k jiným kočkám. Jsem k ní přišla tak, že na FB se pozůstali jí chtěli zbavit po paní, která umřela a dejme tomu ve volným překladu ten příspěvek vyzněl: “vemte si jí, než nám jí sem narvou”. Protože rubala ostatní kočky, když s nima přišla do styku... Ale je to moje první kočka, takže většina lidí si myslela, že jsem šílená, že si jako první беру dospělé kočku, ale já si myslím, že je to rozumný, protože člověk ví něco o povaze toho zvířete.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Vztah s kočkou je nepochybně rozdílný od vztahu se psem. Se psy má člověk mnohem delší historii společné evoluce a je tak více inkorporován do lidské společnosti, než jsou kočky. Důvodem pořízení kočky může být touha po hlubším kamarádkém a rovnocenném vztahu. Samotná práce na budování důvěry je uspokojením z takového vztahu. Podle Haraway (2003: 33) je psům připisována schopnost bezpodmínečné lásky, což považuje na narcismus samotných chovatelů. Kočkám tato vlastnost připisována není a ani Karolína a Jarka takový názor nemá. Váží si vyšší nezávislosti kočky na člověku. Kočku je obtížnější zpřátelit si a vybudovat si u ní důvěru. Ta je základem vztahu člověka a zvířete.

„Pes je takovej ten party buddy - pojď se bavit, neřeš co bude dál a tak. Já potřebuju něco, hlubšího, byť ten pes hluboce miluje toho člověka a člověk zase toho psa, tak mi přijde, že s tou kočkou je to na takový - hledám to slovo - že to není tolik jako o zábavě, jako o důvěře, o tom přátelství, tom, že si navzájem věříte a jste schopný se podržet a je to takovej ten parták, u kterýho je člověk rád, že ho má u sebe, když je člověku ouvej nebo i když má dobrou náladu. Není to tak vtíravý a není to tak laciný a člověk si taky tu jejich lásku musí zasloužit.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Jarka si vybrala jako společníka kočku kvůli pocitu exkluzivity. Vztah považuje za jedinečný a stejně jako Karolína považuje vztah s kočkou za náročnou disciplínu. Zvíře si vybrala tak, aby mělo charakteristiky, které mají i její přátelé a jde tak o určitý typ egomorfizace. Váží si kočičí nezávislosti a samostatnosti, podle které si vybírá i přátele a na stejné úrovni vnímá i kočku. Uvědomuje si sice závislost kočky na potravě poskytované lidmi, ale nemusí Esmeraldě věnovat veškerý čas a energii.

„Já mám ráda, když je doma zvíře, předtím jsem měla potkany. Mám pocit, že i když jsem ráda sama, tak mám pocit, že v domácnosti, kde není zvíře, je tíživý ticho. A když jsem si měla vybrat mezi zvířatama, tak jsem si vybrala kočku asi proto, že mám ráda ve vztazích pocit nějaký výjimečnosti, protože navážu úzkej vztah, u kterýho mám pocit, že je vyjimečnej a asi já se tak potom cítím. Ta kočka nedá tu lásku zadarmo, že ten vztah musíte prostě vytvořit. Když to zase

srovnám s tím psem, já mám psy ráda, dokonce si myslím, že jejich dobrý vlastnosti, jsou velmi nedocenený. Veškerá schopnost radovat se, projevovat tu lásku, vztahy, věrnost, poslušnost. To jsou věci, který jsou hrubě nedocenený, ale není to úplně kámoš pro mě. Mý kamarádi jsou divný, excentrický a to mě na nich baví, tak jsem si asi automaticky vybrala i zvíře, který se podobá mým přátelům.” (Jarka, kočka Esmeralda)

„No a hrozně jsem chtěla kočku, protože jsem kočičí typ a i svoje kamarády jsem si vybírala vždycky tak, aby byli nezávislí. To mi vyhovuje. Že si žijou svoje životy a když budeme chtít, tak je spojíme a když ne, tak zase rozpojíme. Nerada jsem něco dlužná, nerada mám pocit, že mám nějakou kouli u nohy a ta kočka, to je kámoš, není to dítě...sice to zvíře je jako na mně závislý, ale není to dítě, který by si uzurpovalo veškerou mojí energii a veškerej můj život.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Depozitářka Milada měla do doby, než se k ní náhodou dostala první opuštěná kočka, neutrální vztah. Až po poskytnutí pomoci opuštěnému kocourovi si k těmto zvířatům našla cestu, oblibu a pochopení. Její první zkušenosti a to, že nakonec začala mít s kočkami vztah, bylo vyvoláno podmínkami koček v městském a vesnickém prostředí, kde mohou být kočky přemnožené, pokud se nekastrují.

„Takovej, že jsem měla spíš psy. Kočky, ne že bych k nim měla negativní vztah, ale moc jsem s nima nepřišla do styku. Babi měla kočky, ale to byly takový napůl divoký, domů se přišly tak najíst, pohladit a pak šly zase někam, nevím, na výlet. No a začala jsem si k nim utvářet hlubší vztah, až po tom prvním kocourkovi, co jsem našla.” (Milada, Svoboda zvířat)

„Mně bylo 15 a já jsem našla venku kočku a snažili jsme se nějak dohledat, cí by mohla být, takže jsme si ho nechali. Já jsem do té doby měla takovej neutrální vztah ke kočkám, nějak jsem je neřešila do té doby. No a po tom kocourovi tam jsem k nim ten vztah začala mít. Zároveň se podařilo, že babi má dvě kočky a obě dvě najednou, tak otěhotněly, protože babi si nedala říct s kastrací... obě dvě otěhotněly a bylo z toho hodně koťátek.” (Milada, Svoboda zvířat)

Výběr kočky v útulku může být do značné míry ovlivněn intuicí člověka (i kočky), ale velkou roli může hrát i vycítění příležitosti ze strany kočky.

„To bylo v tom venkovním kotci, kdy ona tam tak jako seděla, koukala. Ted' jiný kočky samozřejmě buď se snažily jako k nám, nebo si nás nevšímalý nebo tam byly koťata, ty si hrály spolu a ona tam seděla tak nějak jako pecka. Akorát

když jsem se na ní podívala, tak právě začala mňoukat, tak jsem na ní začala koukat... Protože tehdy tam byla hromada koček, tak otevřít ten kotec bylo nadlidský úsilí... Šli jsme teda podél toho kotce domů a ona na nás začala mňoukat prostě strašně žalostně jako „Tady jsem!“ (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

4.1.2 Nastavování pravidel, hranic a komunikace

První dny a týdny jsou pro povahu dlouhodobého vztahu důležité a rozhodující. V této době se dvě rozdílné bytosti s rozdílnými potřebami poznávají a každá si ustanovuje, co pro ni ten druhý představuje. Obě strany dávají zpětnou vazbu, která ustanovuje hranice. Karolína se rozpovídala o nastavování pravidel s kočkou Rozárkou, která nemá jednu nohu a kterou si vzala z útulku. Její zranění je jasnou hranicí, kterou si chrání. Kočky dávají nelibost doteků najevo syčením, odstrkováním, v nejzazších případech i napadením pomocí drápů nebo zubů. Signály mohou být ale i mnohem méně čitelné. Postupným poznáváním se Karolína naučila je rozeznávat a respektovat Rozárky prostor. Podobně, jako se naučila respektovat hranice Karolína, naučila se to i kočka Rozárka. Jemné náznaky v chování Rozárky dávají zpětnou vazbu Karolíně. S největší přesností pozná signály člověk, který s daným zvířetem strávil nejvíce času. Náznaky se také snižují ve své agresivitě s postupným zvyšováním důvěry.

„Byť ona si mě taky vybrala v tom útulku, tak když jsem jí pak přivezla domů, to bylo jenom: najíst, vybrat záchod, spát a hlavně na mě nesahat, nevšímat si mě. Protože kdykoliv člověk s ní chtěl nějak interagovat, tak syčela, vrčela, prostě ne... Jako jo, ale snažila se si i vymoci, co může. Snažila se být ten boss, to samozřejmě nepadlo na úrodnou půdu, takže postupem času nějaký ty hranice přijala za své, vůči ní jsem já přijala taky nějaký hranice, který dodržuju, třeba že břicho je no-go zóna, pahýlek je taky no-go zóna, na ten se nesahá. Naučila jsem se určitej přístup a rozeznávat signály, kdy vím, že jí mám nechat na pokoji. V tu chvíli ona pak upozorní jednou a když to člověk nerespektuje, tak pak ona si tvrdě prosadí svou. Sekne, kousne. I když jsem si všimla, že v poslední době to posunula dál a nejde tvrdě do toho útoku, ale dá takový to upozornění. Jsou to ale opravdu jemný nuance, to ví člověk, kterej s ní je denně. Pro návštěvu někdy říkám ‚hele, teď jí radši nech bejt‘ a pak zase vidím, kdy je to v pohodě.“ (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Z počátku si kočka více chrání prostor kvůli počáteční nedůvěře. Vzájemně si s člověkem zvykají, koexistují a udržují respektující přístup *inter-patience* (Candea 2010) k vybudování důvěry. Chování zvířete může být pro lidi někdy matoucí, pokud se kočka po první větší interakci někam vykáli nebo vymočí. Tyto

dvě po sobě následující události spolu ale nemusí přímo souviset a není třeba přikládat jim intenci a kočku z něčeho vinit.

„Kromě toho, že nestála o lidskej kontakt, tak ona je hrozně oprsklá. Ta vylezla z přepravky a žádný schovávačky za linkou na 14 dní. “Tak tohle je teď moje prostě”. A šla si lehnout na křeslo. Ta to tam jako opanovala hned. Nebylo to tak, že by před náma utíkala, jenom prostě nás nebrala v potaz, pokud zrovna nešlo o jídlo. Takže to bylo takový, že jsme kolem ní jako chodili a nějak jsme zkoušeli jakým způsobem interagovat, ale těch prvních pár dnů to bylo takový spíš jako ne. Jsem jí zkoušela i na různé hračky, to jí moc nezajímalo a až pak jako ze starých silonek jsem udělala něco co jí zaujalo. Tak si chvilku hrála. To byla nějaká první pořádná interakce. Pak šla a vysrala se mi do kytky (smích). Takže první dny byly spíš, že tam byla a spíš jsme spolu koexistovali, než existovali.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Navzdory tomu, že Rozárka se projevovala v novém prostoru sebejistě, potřebovala čas pro vybudování důvěry ke Karolíně. Proto se snažila být trpělivá a respektovala její prostor. Nezasahovala do jejího bytí, protože kočka jednoznačně dávala najevo, že si to nepřeje. Trpělivost (*inter-patience*) se jí ale vyplatila a v současnosti je Rozárka důvěřivá nejen k ní. V průběhu rozhovoru si mi Rozárka přišla lehnout na klín.

„Já jsem strašně netrpělivej člověk, tak abych na ní netlačila. Abych jí násilím nějak nechtěla dostat tam, kde jí chci mít já, protože ona má samozřejmě taky nárok na svojí existenci, na svůj prostor, já bych jí samozřejmě v tu chvíli vzala a úplně bych jí pomazlila, pohladila, takže pro mě to byla zkouška trpělivosti.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

„Byla nedůvěřivá, bránila si až jako úzkostlivě ten svůj prostor. Škrábala, kousala, všechno možný. Myslim si, že já jsem s ní dokázala fungovat, protože jsem tušila, že nějak potřebuje čas, potřebuje prostor a že i kdyby byla napořád taková, není tak kontaktní, je to v pořádku... nějakým způsobem se to bude vyvíjet no.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Obdobně jako Karolína, i Jarka se první dny s novou kočkou držela na uzdě a snažila se být trpělivá, aby kočku nevylekala přílišným kontaktem. Zpětně toho nelituje, protože si u Esmeraldy vytvořila velmi silnou důvěru.

„To první naše setkání bylo hodně rozpačitý, ty první dny. Nespěchat na ní, aby šla sama, zkusila si to sama, až se na to bude cejtít. Což pro člověka, co má kočku tak ,úúú’, chtěl jí hned, hodně se na to těšil, tak to oddalování mě trochu mrzelo ze začátku. Člověk si samozřejmě říká: to je hrůza, teď nevyleze z tý

postele a je hrozně nešťastná, ale tak jak byly těžší ty začátky, tak ta důvěra, kterou ve mě vložila a vkládá pořád, za to stojí.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Sebevědomí kočky je poznat v jejich pohybech v prostoru. Trpělivost Jarky byla taková, že čekala, až si sama Esmeralda řekne o fyzický kontakt. Nejdříve jí byla tedy pouze pečovatelem, dávala jí potravu a budovala si u ní důvěru.

„Spíš se začala pohybovat po tom bytě a začala působit sebejistě v neverbální komunikaci. Sáhla jsem na ní až v momentě, kdy si o to vyloženě řekla a to vždycky tak trochu. A postupnýma krůčkama jsme se dostali k tomu, že jí neublížím a že je to v pohodě... Já bych řekla takový 2 měsíce. Tak, aby to bylo na tý vlně, kde je to dneska. To znamená, že s ní můžu dělat psí kusy, zvednout jí ze země, sáhnout na břicho. Jak byla u té starý paní, a jak jsem říkala, byla velká, tak ta stará paní už jí zřejmě nebrala do náruče, nemanipulovala s ní, takže není zvyklá na chování, na tyhle věci.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Z jemných nuancí v chování Jarky již Esmeralda tuší, co jí čeká. Kočky jsou velmi citlivá zvířata a nepochybně vnímají i ty nejmenší projevy nervozity v našem chování, které si mohou asociovat s nepříjemnou návštěvou veterináře nebo nekalými úmysly.

„Já myslím, že to jako vycítí, možná tu nervozitu z toho člověka. Nebo to, že se na něco chystá, i když se snaží vypadat hrozně v pohodě. A že ta kočka to jako ví, ví že tam je nějaká nekalá myšlenka zasunutá v hlavě toho člověka. Že to z toho člověka jako pozná. Takže, kromě takových obligátních věcí, když jí chci vzít k veterináři, že se musím zout, i když bych se normálně nezouvala. Tak když přijdu domů, musím sundat kabát, boty, všechny tyhle věci. Protože má nakoukaný to chování, ale i si myslím že to cítí z toho, že najednou o něco jde.” (Jarka, kočka Esmeralda)

„A pak samozřejmě jako každéj predátor, tak pozná, když se jí někdo bojí. Pro ní je to signál těch postranních úmyslů, že když se někdo bojí, tak má asi něco za lubem. Takže, pokud je ten člověk nejstej, tak ty zvířata to vycítí a jdou po něm.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Depozitářka Milada si za dobu strávenou s kočkami stanovila obecné hranice v chování ke kočkám. Nevnímá sebe jako nadřazenou kočkám a snaží se pouze regulovat jejich chování tak, aby žily bezpečně. Je pečovatelem a přítelem, ale není jejich pánem. Navzdory tomu, že chápe svou primární funkci jako zdroj jídla a pečovatelství, cítí určitou citovou fixaci i ze strany koček.

„Chtějí se se mnou mazlit víc než spolu, tak já nevím jestli mě vnímají jako maminku nebo něco. Asi ne... Nevnímám je určitě tak, že já jsem tady nějaký pán a ony mě budou poslouchat, protože to u koček není možný, ale snažím se nějakým způsobem regulovat, třeba aby nejedly všechno, co si zachtějí, nebo... dávám jim tu péči, tak jsem takovej pečovatel, kámoška, stroj na mazlení a na jídlo a určitě máme nějaký vztah mezi sebou, jako citovej. Z obou stran. Věřím, že kočky mají taky rády nás.” (Milada, Svoboda zvířat)

U Vítkovo rodiny je dlouhá historie rodinných zvířat. Někdy jsou u nich i různé druhy zvířat najednou, jako třeba kočka a ježek nebo myši. Proto musí být pravidla nastavována i mezi různými zvířaty a to často za pomoci lidí (klece). Je jimi fascinována, a protože má dostatek potravy od svých lidských společníků a není frustrována neustálým sledováním myší, které nelze ulovit. Soužití lovce a jeho kořisti není v člověkem regulovaných podmínkách (klec) problematické.

„My jsme měli z máminy strany, tak vlastně ještě babi. Na chalupě, tam bylo hrozně koček. Tam třeba proběhlo 20 koček za život mojí mámy. A pak co byli máma s tátou samostatně, tak ty měli ještě psa. Toho měli 16 nebo 18 let. Pak jsme vlastně dlouho nic neměli. Pak jsem jednou domů přitáhl myši, tak jsme chvíli měli myši, do toho jsme vzali z útulku ještě psa. A do toho jsme ještě dostali naší Lilinu, takže se setkala vlastně ještě se psem, s myšma a teď ještě máme ježka. Takže se naučila takhle existovat s těma zvířatama. S myšma to bylo problematičtější no. Většinou se na ně koukala skrz ty mříže a pozorovala. Příležitost k lovu no. Byla jima fascinovaná. Něco jako když má člověk rybičky, že jo. Jim pak ty mříže poskytly tu ochranu, jak před tím, aby ty myši neutekly, tak myším před tou kočkou.” (Vítek, kočka Lili)

I po několikaletém soužití mohou být stále v komunikaci mezery. Vítek ne vždy rozumí, čeho se chce Lili domoci. Také poukazuje na její různé nálady. Pokud zrovna být hlazená chce, nechá člověka, aby ji hladil.

„Bud' když chce hladit nebo se nějak lísat, ale v 90% je to, že chce najíst. Je to takový to, když jí to nandáš, nevíš jestli se jí to zrovna nelíbí, že by si dala zrovna něco jinýho, tak se na to jídlo vykašle a nebo že chtěla něco úplně jinýho. Pak vznikají takový vtipný hádky jako: “Teď jsem ti to nandal, tak se můžeš najíst”. Ona na tebe furt mňouká a nevíš co po tobě chce. Jak říkám, občas provokujeme my, občas provokuje ona. Takže takovej vzájemnej provokativní vztah máme. Občas se samozřejmě povede, že máme zrovna tu mazlivou náladu.” (Vítek, kočka Lili)

V komunikaci existují jemnější signály, i ty naprosto zřejmé, jako například syčení.

„Ona se většinou nechá. Je taková jako zakřiklá bych řekl. Málokdy se jako ozve s tím, že by tě třeba sekla. Maximálně na nás zasyčí a tím nám dá najevo, že jako “hele, to co mi děláš je mi fakt nepříjemný, nech mě bejt”. Takže to jako poznáš.” (Vítek, kočka Lili)

Kočky žijící s lidmi na ně i do značné míry spoléhají. Lili se naučila říci si svým lidem o pomoc. Některé kočky se zase naučily otevírat si dveře samy.

„...vylezla na půdu a pak samozřejmě nevěděla jak dolů, takže jsme museli otevřít dveře na půdu, dojít tam pro ní, sundat jí a dát jí zpátky do baráku. Pak to samý udělala se sklepem, protože tam máme jako malý okýnko, kterým se protáhne, ale už se zase nedostane zpátky k tomu okýnku... udělala to takhle dvakrát. Úplně to samý... podle mě už je tak rozmazlená, že jak žije pořád s těma lidma, tak že bydlí s ní v bytě ještě nějaký dveřníci. Takže když nějakým způsobem se stane, že když jsou nějaký dveře zavřené, tak ty lidi fungují tak, že přijdou a otevrou to, když tam budu nějakou chvíli mňoukat.” (Vítek, kočka Lili)

4.1.3 Změny v životě a bytě

Kočky potřebují ke spokojenému životu v bytě určité standardy. Povinností každého svědomitého chovatele je koupit kočce toaletu a škrabadlo. Zbytek závisí na samotných chovatelích a požadavcích kočky. Chovatelé jsou často schopni obětovat značnou část vlastního prostoru pro spokojenost kočky. Spokojená kočka totiž dělá i spokojeného člověka.

Z iniciativy Vítkovy maminky se vymezuje část prostoru speciálně pro kočku na úkor rodiny. Vítek sice popisuje krabice určené pro kočku jako překážky, ale celou situaci popisuje s humorem. Uzpůsobení alespoň nějakých konkrétních míst se zdá být pozitivním krokem. Kočky mají rády vyvýšená místa, ze kterých mohou sledovat dění nezúčastněně a s přehledem.

„Spíš z máminy iniciativy jako ,tohle by bylo dobrý pro Lilinu’. Většinou jsou to jako... já bych to nazval překážky pro mě. A to je třeba nechávání si krabic. Vždycky něco přijde, ted’ se to rozbalí, tak její automatickej instinkt, tak je, že přijde a do té krabice si sedne. Většinou to funguje tak, že máma řekne “jo, Lilině se ta krabice líbí, tak si musíme nechat tu krabici”...součástí tátovo stolu, tak je takovej prostor, na kterým stojí takový malý škrabadlo, přímo naproti oknu, aby ona si tam mohla vylézt a koukat se z okna. Tam si vyleze, sedí si tam, mlátí si ocasem a sleduje lidi, jak pobíhají kolem a je spokojená.” (Vítek, kočka Lili)

Kočka potřebuje podle Jarky určité standardy pro bydlení v bytě. Kočky udělaly podle ní obrovské ústupky pro nás, tak bychom je měli udělat my pro ně. Chápe kočky jako bytosti se sobě vlastními potřebami, které když nebudou naplněny, kočka nebude šťastná a podepíše se to na vzájemném vztahu.

„Já prosazuju to, že by se mělo kočce přizpůsobit prostředí. Měly by tam bejt škrabadla, stromy, cesty, kudy může. Nejde si pořídit kočku jenom jako nějaký doplněk a myslet si, že to bude v pořádku. To prostředí se jim přizpůsobit musí. A zase si myslím, že ty kočky, vzhledem k tomu, že jenom pár generací je dělí od toho divokýho zvířete, tak ony pro nás udělaly ty ústupky obrovský, já se vždycky snažím do toho vžít... Ta kočka měla nějaký teritorium a ony jsou hodně čistotný, takže to, že vlastně kálely, čůraly a značkovaly po celým tom obrovským teritoriu pro ně bylo nějak hygienicky únosný a jenom pro nás dělají to, že ten majitel jim vymezí prostor 30x40 cm a tam budou pokaždý dělat potřebu. Ty kočky to pro nás prostě dělaj i když to vůbec není přirozený. Třeba už tohle beru jako obrovskej ústupek co se týče toho prostředí od těch koček. Ale většina lidí si to možná ani neuvědomí, že ty ústupky tam jsou z obou stran.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Hned po pořízení kočky musela být koupena standardní výbava (škrabadlo, záchody), se kterou se počítalo. Až po nějaké době se objevily věci, se kterými ale chovatelé nepočítali a jsou konkrétně pro kočku Esmeraldu důležité.

„Co jsme záhy udělali, je že jsme pořídili druhej záchod, protože chce do jednoho močit a do druhýho kálet, takže potřebuje dva... Jediný co, že když jsme třeba seděli u stolu, tak ona chce být minimálně ve stejný výšce jako ten člověk, tak si sedla na židli. Takže jsme různě přenášeli židle, aby mohla všude sedět.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Jarka s přítelem jsou pro psychickou pohodu Esmeraldy obětaví i co se týká času. Raději zůstane jeden z nich doma, aby nebyla kočka nešťastná. Také vynaloží energii, aby s ní vždy někdo zůstal, pokud by měla být déle sama. Souvisí to ale se speciálními potřebami Esmeraldy, kterým se její chovatelé podřídili.

„...když tam nejsme přes noc, tak je tam třeba aspoň maminka. Většina přátel to má tak, že jim tam nechá jídlo, odjedou a kočka je v pohodě. To u mojí kočky úplně neplatí, takže na spoustu akcí třeba nejedu, nebo jede třeba jeden z nás.” (Jarka, kočka Esmeralda)

*„...aby člověk v pravej čas přišel domů, když třeba chce člověk z práce do hospody, tak musí domů nakrmit kočku a dát jí léky, protože je medikovaná.“
(Jarka, kočka Esmeralda)*

Ústupky lidí v okolí mohou být také velké. Nehraje roli jen to, jestli si s kočkou rozumíme sociálně, ale i patogeny, které jsme schopni snést nás mohou ovlivnit v rozhodnutí toho, jestli kočku chceme. Je i má vlastní zkušenost, že na určitou kočku si člověk během několika měsíců zvykne a tyto konkrétní patogeny mu již nepřitěžují.

„...když jsme mluvili o těch ústupcích, tak že vlastně největší ústupek musel udělat můj přítel, protože když jsme spolu začali chodit před 9 lety, tak jsme zjistili, že je alergickéj na kočky. A zřejmě mě nesmírně miluje, protože prostě neustálým vystavováním alergenů... No, tak to vydržel.“ (Jarka, kočka Esmeralda)

Pro větší klid koček musela Milada upravit i vlastní chování v bytě. Změnila své chování tak, aby neděsila často traumatizované kočky.

*„...často se v těch depositech vyskytnou právě takový víc vyděšený kočky, který se snadno vylekají. Já jsem se třeba doma naučila chodit ne tak rychle, nedělat nějaký gesta rukama, právě kvůli kočkám, protože vím jak je to děsí.“
(Milada, Svoboda zvířat)*

4.2 Unikátnost jedinců i vztahů

Obdobně, jako mají mezi sebou lidé velmi rozdílné vztahy, tak je máme i ke kočkám a ony k nám. Jednotlivé osobnosti lidí i koček se liší a musí se proto lišit i vzájemné vztahy. Kočky žijící na ulici, týrané nebo jinak zubožené, jsou často asociální, nedůvěřivé nebo agresivní. Naopak ale mohou být takové kočky i velice vtíravé a mazlivé s vidinou toho, že dostanou něco k snědku. Může být složitější vytvořit si s takovým zvířetem důvěru, než se zvířetem, které žije od narození v dostatku a ve společnosti lidí. Také potřeby koček se mohou lišit a to především v množství fyzického kontaktu. Některé kočky jsou nazývané jako mazlivé, jiné jako netykavky. Některé kočky se oženou drápy, pokud jim sáhne člověk na nepříjemná místa, jiným kočkám jsou taková místa příjemná. Lidé jsou ale v přístupu ke kočkám také velmi individuální. Někdo touží po bezprizorním fyzickém kontaktu a někomu stačí pouze přítomnost kočky ve stejné místnosti.

4.2.1 Rozdílné osobnosti koček

Miladě prošlo depozitem za její působení už mnoho koček. Chování kočky v novém prostředí závisí podle ní na sebevědomí kočky. Většinou jsou kočky opatrné a pomalu celý prostor prozkoumávají. Některé kočky se ale na chvíli úplně skryjí a ukáží se až po hodné chvíli.

„Ze začátku je vyděšená většinou. Začne tak jako se držet u stěn a hledat si kde co je a začne se procházet. Třeba Bambus se začal hned mazlit poprvý a Naomi taky. Záleží jak moc velký má ta kočka sebevědomí. Kořata tak většinou jako prozkoumávají. Nějaká kočka si někam zaleze, to je individuální, pak se čeká, než vyleze, to třeba trvá chvilku.” (Milada, Svoboda zvířat)

Ze zkušenosti Karolíny jsou jednotlivé kočky velmi rozdílné svými charaktery a to i v rámci jednotlivých pohlaví Nelze tedy říct, že kočky mají konkrétní povahy a kocouři jiné.

„Ale co jsem se setkala s kočkama, tak ta škála těch osobností je opravdu pestrá.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Karolína popisuje humorně identitu svých koček pomocí jejich původu. Kočka s handicapem, která žila nějakou dobu v útulku, bude mít patrně rozdílné životní zkušenosti, než Duch, který byl celý život v bezpečné společnosti lidí. Referuje tím i k rozdílu mezi samotnými kočkami, které se podle toho chovají. Třínohou rozárku nazývá vtipně Tříkolka a Ducha “rozmazlencem”.

„Ona žila na ulici, vybírala koše a tak, tak jí občas říkám, že je odpadek. Tam právě, jakmile jsem teda zjistila, že má ještě handicap, jsem si říkala, že si jí nikdo nevezme, vždyť je krásná, a už to bylo. Duch ten vlastně se přistěhoval, ten teda je od přítelovo známých, který mají kočičky, a ten teda je koťátko z vrhu. Rozmazlenec prostě.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Kočky se svým chováním a osobnostmi mohou velmi lišit. Duch je podle Karolíny unikátní osobnost, se kterou se mezi kočkami ještě neseťkala.

ŠUM (kocour Duch si lehl na diktafon).

„Jasně, nic jinýho se při rozhovoru stát nemůže (smích). Duch je taky hodně specifickéj. Tou svojí povahou je takovej dost... asi jsem se s takovou kočkou ještě neseťkala.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Některé kočky mohou být pro chovatele náročnější, než jiné. Potřebují více interakce, aby se nesnažily zabavit provokací ostatních koček nebo ničením bytu.

Karolína v takovou chvíli musela najít odborníka a nechala si poradit. Ducha zabaví složitějšími hrami pro kočky.

„My kvůli vztahu jsme měli i sezení s Klárou Vodičkovou. Je to paní, která se zabývá obecně tréninkem a problematikou vztahu se zvířaty. Byla v pořadu Kočka není pes. Prostě kočičí psycholog nebo jak to nazvat. Tak nám právě radila jak ho zabavit, jak s ním pracovat a tak, aby právě tu Rozárku nechal na pokoji, protože ze začátku to právě bylo docela i ošklivý no.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Milada se ke svěřeným kočkám v depozitu snaží chovat stejně, jako ke kočkám, které s ní bydlí trvale. Ke každé se ovšem chová podle potřeb a osobnosti kočky. Stejně se k nim chová v tom smyslu, že jim dává stejně pozornosti a stejné pochopení pro individuální potřeby. Přistupuje k nim stejně ve smyslu smlouvy o neaktivnosti (*inter-patience*). Pokud si kočka říká o fyzický kontakt, Milada jí ho ráda poskytne. Pokud o něj kočka nestojí, Milada se jí nesnaží převychovat tak, aby byla přítulná ke každému. Je také potřeba zformovat se kolem kočky - porozumět jejím potřebám a hranicím a podle toho se chovat.

„Já se k ní chovám stejně jako k mým kočkám. Když je mazlivá, tak se mazlím, pokud ne tolik, tak jí dám nějaký prostor. Bambus se mnou leží pořád v posteli společně s tímhle, ale chovám se k ním stejně. Já si dokážu v hlavě říct, že to není kočka, která mi zůstane. Sice chvíli mi to mrzí, ale беру to tak, že pak dám prostor další kočce, která může do depozita jít a nemám k ní tak silnej ten vztah, ale chovám se k ní stejně.” (Milada, Svoboda zvířat)

„Cole je extrémně dotěrněj, hodně mazlivej. Jakmile přijde návštěva, tak je na něm. Takže to je takovej muchlaci kocour. A Kiarka, ta je taková hodně vybíravá na lidi, ne každý se jí líbí, nemá moc ráda muže a je taky mazlivá, ale nerada se nosí a jenom se mazlí kde ona chce - jenom na zemi. Nenechá se nosit. Vždycky když jí zvednu třeba, tak křičí jako kdybych jí chtěla zabít. Ale nebojí se jako, jenom chce na zem, protože když jí položím, tak je jako by nic... Každá kočka je fakt jiná a člověk to musí nějakým způsobem chápat. Hlavně kočka se nedá moc měnit, formovat, jako co jsou lidi zvyklí u psa. To se musí spíš člověk zformovat kolem tý kočky.” (Milada, Svoboda zvířat)

Jarka zase vyzdvihuje charakteristiky, které jsou důvodem, proč kočky mnoho lidí kočky zavrhuje. Lidé kočkám přisuzují naprostý nezájem o člověka ze zdánlivě našťvaného a soudivého výrazu. Tyto vlastnosti vnímá pouze jako zdánlivé a reálně kočku za našťvanou nemá. Vyzdvihuje také zapojení, které musí člověk do vztahu vložit.

„Vybrala jsem si přesně kočku, která povahově ke mně hrozně sedí. Ona je takovej bručoun, já jsem vždycky měla slabost pro bručouny. A ta zrovna nedá tu svojí důvěru zadarmo. Jediný lidi, který snese jsem já, přítel a maminka, která jí hlídá, když nejsem doma. A návštěvy, neútočí na ně nebo tak, ale ráda je šikanuje. Je to takovej prud'as. Asi se mi i líbilo, že má takovou kresbu v obličejí a vypadá naštvanejší, než ve skutečnosti je. Jak má to mourování, tak vypadá neskutečně zle, a ještě občas si vyhodí na jedny straně ret nad zub, takže vypadá, že člověka jako odsuzuje. To se mi na ní asi líbilo, když jsem jí viděla na těch fotkách. To jsem si říkala “ to je ta nejzlejší kočka na světě, tu musím mít”. Asi ta exkluzivita vztahu, kterej nevznikne tím, že si člověk to zvíře pořídí, ale musí si ho vytvořit.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Jednotlivé kočky se liší také v preferovaném způsobu hry. Esmeralda příliš nerozuměla principu hry, a tak Jarka musela zjistit, jak ji zabavit. Bývalá postarší chovatelka si s ní patrně nemusela hrát.

„...nějaký hračky s peříčkem, absolutní nezájem. Myslela, že to je útok, nechápala princip hry. Nakonec se nám povedlo po dlouhý době přijít na to, že jí naprosto netankuje kořist... Samozřejmě kočka má nakonec nejradši provázek a alobalovou kouli... Jakmile zjistí, že to peříčko z tý hračky nemůže sežrat, že jí z toho nic nekápne, tak kdyby kočky měly prostředníky (smích). Takže my jí přimějeme k pohybu jenom, když jí házíme různý granule a tak.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Ne příliš velká hravost Esmeraldy je nakonec ideální vlastností kočky v prostředí, které by pro příliš zvědavou a hravou kočku mohlo být nebezpečné.

„Zase je to dobrý, protože máme domácnost, kde máme spousta krámu, protože jsme oba výtvarníci. Přítel dělá loutky, animace, já maluju a máme tam miliony věcí. A ona nic z toho neničí, protože jí to nechává naprosto chladnou. Nikdy nám nic ani neshazovala z výšky. Ani nám nejí chemikálie.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Karolína vnímá i zpětně výjimečnost každého zvířete, se kterým měla delší kontakt. Rozumí zvířatům jako velmi vnímavým a ze vztahů s nimi se učí.

„A myslím si, že aspoň co jsem pozorovala u těch zvířat, se kterými teď mám a měla jsem kontakt, zpětně jsem úplně přesně schopná říct co, proč, jak - co ti daly, ukázaly. Oni totiž podle mě jsou hrozně vnímaví na to co člověk cítí a co potřebuje.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

4.2.2 Unikátnost a síla vztahu

Každý vztah mezi různými jedinci je unikátní. Některé vztahy se navazují snáze a fungují lépe než jiné. Každý ze spolubydlících partnerů může mít k určité kočce vztah jiný. Funkčnost vztahu pak určuje otevřenost a prostý fakt zvíře chtít. Vztah se zvířetem může být ale ovlivněn mnoha faktory. Karolíny bývalý přítel nebyl příliš tolerantní vůči problémovějším kočkám, s Rozárkou proto neměl vztah příliš pozitivní. S nově přichozí kočkou navázal ale vztah lepší.

„...on kočky miloval, ale byl zvyklej na bezproblematický kočky. Takže my, když jsme se za docela divokých podmínek rozcházeli, a vidím to docela živě, tak říkal: "Tu kočku si vezmeš s sebou". A já říkám: "Já ti ji tady nenechám jako". Samozřejmě, vím jakej s ní měl vztah a tam si to neseslo no... Do toho jsme dostali na hlídání ještě jednu, protože nějaký jeho známí odjeli na erasmus a ta přilnula zase víc k němu, takže nějak nechtěně se to takhle rozdělilo.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Během tří let se z nesocializované handicapované kočky z útulku, která si agresivně bránila svůj prostor, stal podle slov Karolíny “gaučák”. Karolína s Rozárkou si nevytvořili pouze silný vztah mezi sebou, ale Rozárce se i obnovila důvěra k lidem obecně.

„No ale pořád jí člověk nějak nemohl zvedat, přenášet, neohlášeně se jí dotýkat. Prostě velice opatrně. No a během těch třech let se z ní stal úplně neuvěřitelný mazal a gaučák, na to že to byla pouliční kočka... Takže lidí ona se nebojí, akorát potřebovala čas si tohle v sobě srovnat a socializovat se a trvalo to opravdu tři roky a šlo to pomalu, ale když jí dneska vidím, jak je spokojená, tak to za to určitě stálo.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

I kočky mezi sebou mají individuální vztahy. Demonstruje to zkušenost Milady.

„Ze začátku jí ignorují. Pak se s ní začnou třeba mazlit nebo hrát nebo jí ignorují dál, podle toho jak si sednou, ale nejsou agresivní moje kočky naštěstí. Maximálně kocour Cole párkrát zasyčí, ale to je rychle pryč. Nikdy se nějak neporvaly nebo tak.” (Milada, Svoboda zvířat)

Vítek popisuje vztah s jeho kočkou trochu jinak, než ostatní respondenti. Popisuje ho jako vzájemný vztah otravnosti, ale také ji vnímá jako kamaráda a parťáka. Člověk nebo kočka řekne o pozornost, jestliže právě jeden z nich chce. Lili také ví, jak pozornost upoutat, pokud člověk zrovna kouká do monitoru. Nejde

o neustálou interakci, ale většinu času pouze v bytě koexistují bez přímého kontaktu nebo komunikace.

„Hele je to takovej vzájemnej vztah otravnosti. Bud' ona má svůj vlastní čas pro sebe, kdy ona si tam leží, odpočívá a vždycky někdo přijde a začne jí třeba hladit, tak jako pošťuchovat. Ona se to samozřejmě naučila dělat podle nás, takže ted' když třeba něco dělám do školy na počítači nebo táta když hraje, tak má ty tendence přijít před obrazovku... Ale tátovi přímo přijde před monitor a tam si stoupne a začne mňoukat... Fakt když má jako náladu, tak přijde jako fyzicky. Nevleze na tebe. A když si jí na sebe dáš, tak co nejrychleji ti zdrhne no.“ (Vítek, kočka Lili)

Ke každému členovi rodiny se Lili chová jinak. Vztahy se formují s každým jedincem individuálně, podle jeho vlastních návyků, chování a interakce s kočkou.

„Bráchovi teda občas dělá to, že, protože brácha spí docela dlouho, tak jí občas napadne, že ho přijde vzbudit, takže mu tam začne lézt kolem hlavy přes ten polštář, začne dělat to hnětení těsta těma drápama, mňouká tam na něj. Pak když vidí, že to nemá cenu, lehne si vedle něj, ještě nejlíp přímo před obličej.“ (Vítek, kočka Lili)

„Občas přijde, nejvíc k bráchovi, protože možná nějak vnímá tu věkovou hierarchii. Takže ke každému z nás přistupuje nějakým způsobem jinak. Bráchovi dělá to, že on si udělá jídlo, dá si to na stůl, ted' prostě odejde, ona vycítí příležitost a skočí tam a kousek si uloupí, dokud na ní někdo nazařve. Jí to rovnou na tom stole, přímo z toho talíře. Podle mě si ustanovila to, že u bráchy to jde udělat co nejjednodušeji.“ (Vítek, kočka Lili)

Někteří vnímají kočky jako dítě, někteří jako parťáky/kamarády, někteří na úrovni přítelkyně, která dává jasně najevo, že se jí nějaké chování nelíbí. Vítek také říká, že jak se chová on ke kočce, tak se chová ona k němu.

„...občas to přirovnávám k tomu jako mít vztah s přítelkyní. Takže když přijdu jako z hospody večer domů, ona přiběhne a začne na mě mňoukat, tak nastane hádka jako ‚neřvi na mě‘. Pak když chce, tak říkám ‚neřvi na mě‘. Ona mě třeba jako bere, těžko říct, jestli sobě rovnýho... Z bráchy si většinou dělá dobrej den a já jsem takovej ten kámoš. Takový to popichování, to je u nás jako... ona ví, že já to dělám jí, tak ona to dělá mně...“ (Vítek, kočka Lili)

Esmeralda je šestnáctiletá kočka a to provází i zdravotní problémy. Pravidelně proto musí navštěvovat veterináře a podstupovat i velmi bolestivé

procedury. Navzdory tomu ale není ze strany Esmeraldy žádná zlost vůči Jarce. Jarka referuje k její kočce jako k unikátní bytosti, která kdyby neměla takové vlastnosti, jaké má, vztah by pravděpodobně nefungoval.

„...naštěstí je to odpouštěcí kočka. V momentě, kdy dojedeme domů a otevřu přenosku, tak je z ní zase super kočka. Za to jsem hrozně ráda, protože s takovou frekvencí, se kterou navštěvujeme veterináře, tak kdyby to nebyla odpouštěcí kočka, tak už máme dávno po vztahu.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Kočky mohou být velmi fixované na lidi, se kterými jsou zvyklé s nimi trávit velkou část dne. V případě Karolíny a jejích koček se na sebe kočky snaží upoutat pozornost, když odchází z bytu. Po návratu domů reagují na potřeby koček, které jim dávají najevo.

„Pak za nějakýho stěžování si (koček) jde člověk do práce, to většinou křičí kočky za dveřma. Nebo aby nějak upoutaly a donutily nás vrátit se zpátky, tak na ní on začne útočit, ta začne křičet a přijde mi, že to opravdu dělají proto, že ví, že na ně reagujeme. Pak když se vrátím z práce tak první co následuje je jídlo a pak záleží, většinou se tady začnou fackovat, my je jako srovnáme. A teď buď přijde ona, mazlí se, nebo přijde on, chce si hrát.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

4.3 Rozporuplnost a nejasnost kategorií

V člověkem přetvořeném městském prostředí je pro kočky mnoho nebezpečí. Držet je pouze v bytě je podobná strategie, jako vést psa na krátkém vodítku. Primárním cílem je bezpečí zvířete v prostředí, které není pro jeho volný pohyb bezpečné. Pod koly aut ročně zemře tisíce koček. Je zde nejasnost mezi láskou a podmaněním. Pro fungující vztah člověka a kočky je nutný také detachment (citový odstup), vedle engagementu (závazek, fixace). Haraway (2003) a Candea (2010) také upozorňují na nejasnost dalších kategorií jako je příroda a kultura nebo divokost a ochočenost. Do této podkapitoly jsem zařadil i loučení se se zvířaty (uspání zvířete). Respondenti Jarka, Karolína a Vítek mají s loučením zkušenosti a přístup mají stejný. Považují za správné zvíře uspat v momentě, pokud udržujeme trpící zvíře naživu pouze kvůli naší citové fixaci (engagement a detachment). To i navzdory tomu, že všichni prožívali poslední momenty se zvířetem velmi silně.

Smrt koček pod koly automobilů je v některých místech běžná a pouze to ukazuje na fakt, že v člověkem přetvořeném prostředí na ně čeká mnoho nebezpečí. Demonstruje to i Vítkova zkušenost.

*„U nás vždycky zvířata dožívaly. Pak je ta nejhorší část, že jo, loučit se s těma zvířatama... Prožil jsem to několikrát... Vlastně zažil jsem i smrt těch kocourů, což bylo zprostředkovaně, u toho jsem přímo nebyl. Vždycky to bylo jako ‚Čendu nám někdo zajel‘ a tak. Což se prostě stane. Ještě před Bobešem měla moje babi kocoura Čertíka, to byl celej černej kocour a byl to takovej hajzl.“
(Vítek, kočka Lili)*

Přesto, že Lili tráví většinu času s Vojtovo rodinou v městském bytě, nechtějí ji omezovat pouze na tento prostor. I navzdory tomu, že jsou si vědomí rizika, že kočka se nemusí vrátit z mnoha různých důvodů. Proto ji s sebou vozí na chatu, aby jí dopřáli i něco z toho, o co s životem v bytě přijde. Je jim líto kočky, která je pouze zavřená v bytě. Pro lepší přehled o tom, kde se Lili v okolí zrovna pohybuje, jí umístili na obojek rolničku. I když je některá kočka venkovní zvíře s otevřeným teritoriem, pro potravu stejně zavítá k lidem. Kočka využije ráda příležitosti a bude se na takové místo ráda vracet. Kočky se často nechávají krmit i na několika takových místech (u sousedů). Vzniká tím hlavní fixace koček na lidi. To jen ukazuje na jejich smysl pro oportunismus.

*„Vždycky trnem, aby se jako vrátila. Chtěli jsme aby se proběhla. Je to bytová kočka a tohle je pro ní určitě strašně velké zážitky. Proběhnout se prostě na trávě, to je pro ní úplně něco nového. Ve většině případů, tak ona je v tom areálu toho. Stačí jí to... Samozřejmě se tam sbíhají ještě kočky z okolí, je to maloměsto no. Tam je máš všude... My jsme jí právě vypustili na zahradě, tam nějak byla, a až když se začalo stmívat, tak utekla pryč. A vyřešili jsme to tak, že ona měla obojek s rolničkou a my jsme věděli, že je někde v blízkosti. Nakonec se teda vrátila v noci. Podobně to dělal i jeden z těch Čendů (kocourů), kterýho jsme měli. Tak ten teda nenosil rolničku, protože ten tam byl přímo od babi a babi měla vždycky ty kočky jenom jako takovýho známýho, kterej přijde na sváču a na pohlazení a pak si lítá po tom.“
(Vítek, kočka Lili)*

Existují i charakteristiky, které mohou lidem na jejich kočkách vadit. Stejně, jako si člověk říká o kontakt u zvířete, které o něj zrovna nestojí, i zvíře může být tímto způsobem pro člověka otravné a kontaktu nebo jídla se dožadovat vehementně. Vztah je tedy plný dožadování se a využívání. Na hloubce vztahu to ale neubírá.

„Tak ta panovačnost mi jako trochu vadí, ale na druhou stranu, kdyby si to neprosadila tímhle způsobem, tak mě k tomu nedokope ještě další hodinu. Takže chápu jí na jednu stranu, ale nemám ráda, když se mnou někdo jedná tímhle způsobem... Ne, že by byla hlazená málo, ale taky potřebuje jako hodně pozornosti. Když si říká o ten kontakt, dokáže být neúprosná, ať dělá člověk zrovna co dělá, bude tam stát, bude na něj hejkat a seřve ho. Docela mi přijde

roztomilý, když přijdeme domů, že jsme byli někde pryč, tak vyleze ven a už to jede.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Kočka Rozárka má také vlastnost, která Karolíně vadí. Jde o agresivitu vůči ostatním kočkám. Za což ji Karolína kvůli teritoriálnosti koček neviní a na jejich vzájemných citech to nic nemění.

„Vadilo mi, když já jsem vlastně bydlela u rodičů, tak ona tam byla ta první kočička a ona už byla staříčká poměrně. Tak ona jí hrozně jako napadala, fakt strašně moc. Ta samozřejmě nevěděla co se děje, takže jsem je pak musela držet odděleně a defakto jí mít zavřenou na nějakou dobu jenom ve svém pokoji... to mi vadilo, že vlastně to rivalství. Byť jí to nemůžu dávat za vinu.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

V dětství žila Jarka s mnoha různými druhy zvířat. Soužití s kočkami na vesnici popisuje jako symbiózu s divokým zvířetem. Podle ní jsou na vesnici i kočky vnímané jako užitková zvířata, která loví škodící hlodavce. Stále ale popisuje kočku jako divoké a ne domácí zvíře, přesto, že je užitkové zvíře. Kočky nejsou zavírány do ohrady ani do klece, ale mají vlastní nezávislost a svobodu pohybu. Přesto, že mají otevřený prostor a svobodu žít kdekoliv, vyberou si směnit ulovené hlodavce za potravu. Přesto je Jarka nevnímá jako ochočené tvory, což poukazuje na nejasnost mezi domestikovaným a divokým zvířetem. Vesnické kočky bychom mohli zařadit do obou kategorií. Až v pozdějším věku dospěla Jarka ke změně názoru na zvířata, ve kterém byla vychovávána. Teprve později začala považovat zvířata za rovnocenné partnery.

„V dětství, to ale byly kočky venkovní, na vesnici, kde dostávaly jídlo za to, že třeba ulovily nějakou myš. Byla to taková symbióza s divokým zvířetem, který bylo užitečný. Ale nebyly to kočky, který by šly pohladit nebo se kterým bych si hrála. A celkově ty zvířata tam byly vnímaný velmi užitkově, včetně třeba psa, kterej byl přivázaněj v kotci. Nešlo o ten vztah člověka se zvířetem... Celý svoje dětství jsem si myslela, že aby člověk to zvíře vlastnil, měl by z něj mít nějakou užitek, k tomu jsem byla vychovávána a vedená. A až později jsem si došla k tomu, že chci mít kočku a chci mít partáka.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Z Jarky zkušeností na kočku nefunguje autoritativní způsob výchovy jako např. u psa, který podle ní potřebuje zdravou autoritu. Kočka je rovnocenný partner a jediné, jak s ní mít kamarádský vztah je být respektující.

„Myslím, že vychovávat kočku autoritativním způsobem má asi stejnej smysl, jako vychovávat kamaráda autoritativním způsobem. Protože člověk dojde pouze k jedny věci - že nemá kamaráda. Takže ta chuť něco dělat musí být z

obou stran, ale spokojenou domácnost dělá spokojená kočka (smích).” (Jarka, kočka Esmeralda)

Kočka sice žije na vesnici s lidmi, ale drží si odstup a vlastní svobodu pohybu. Jarka zdůrazňuje nedotknutelnost a eleganci, což jsou u koček často zmiňované charakteristiky.

„Kočky mě vždycky jako malou fascinovaly, protože to bylo to nedotknutelný zvíře, který vypadá moc hezky, elegantně, ale člověk ho nechytí.” (Jarka, kočka Esmeralda)

4.3.1 Engagement a detachment (respektující přístup)

Kočka potřebuje ke spokojenému vztahu jak engagement (aktivní společnost), tak nezbytnou dávku detachmentu (odstup, vlastní prostor). Děti pro respektující odstup často nemají cit, pokud s kočkami nevyrůstají a neučí se, jak se k nim správně chovat. Demonstruje to výpověď Milady, která mi sdělila, jak podle ní vypadá ideální kandidát.

„V klidné domácnosti, buď bezdětný nebo s odrostlými dětmi. A potom je dobrý, když je to třeba pár nebo žije víc lidí v té domácnosti, že ta kočka není úplně sama... Byly tu třeba rodiny s dětma a ty děti chtěly ty kočky tahat a nevěděly jak. Teď tam běhaly a vřískaly, takže co se děti týče, tak to musí být děti, co jsou třeba od malinka učený, jak se ke kočce chovat, ale jinak je to náročný.” (Milada, Svoboda zvířat)

Některé kočky projevují náklonnost fyzickým kontaktem, některé tím, že jsou otevřené poznávání lidí. Lili respektuje prostor ostatních, se kterými žije a nemá nijak velkou potřebu být s člověkem v intenzivním fyzickém kontaktu. Přesto je jejím lidským společníkem považována za velmi přátelskou kočku.

„Ona přes to, že není na takovej fyzickej kontakt, že na tebe nevrže, není fakt hodně vtíravá, ale je hodně přátelská. Takže když přijde někdo nový do bytu, tak přijde a jde se seznámit. Dává pusinky většinou. Dělá to většinou, když si jdu umýt ruce, tak tam máme takovej suklík u umyvadla, tam vyskočí a začne vytahovat tu hlavu a lehce tě tak očuchne a tak dává pusinky. Dělal to vlastně se všema máma přítelkyněma, se kterýma se potkala.” (Vítek, kočka Lili)

Lili projevuje určitý typ fixace na celou Vítkovu rodinu. Chce být v jejich společnosti a podle Vítky není samotářská. Když jsou ale spolu, Lili nejeví značné známky engagementu nebo touhu po fyzickém kontaktu, stačí jí pouhé vědomí toho, že její lidé jsou u ní.

„Jako určitě není samotářská. Myslím si, že když v bytě nikdo není, tak musí šílet. I když v bytě nejsou třeba všichni, tak dokáže šílet. Většinou je to, když rodiče odjedou pryč a já tam plním tu roli toho pečovatele. A už je jedno jestli jsem tam jenom já sám nebo si tam přivedu přítelkyni nebo je tam ještě brácha, tak ona prostě přijde a začne mňoukat na vchodový dveře. Prostě přivolává mámu a tátu zpátky... Většinou si fakt lehne jako do blízkosti toho člověka, že neleží třeba ani na posteli, ale leží třeba na židli kus od toho.” (Vítek, kočka Lili)

Ani Vítek se nedomáhá příliš často pozornosti kočky a respektuje její prostor. Nejsou v neustálém kontaktu, jsou zde pouze momenty intenzivnějšího kontaktu. Vítek nemá velkou míru emoční fixace, že by volný čas vyplňoval interakcí s kočkou. Většinou pouze koexistují ve stejném bytě, vzájemně o sobě ví, ale neinteragují.

„Když jsem doma, tak se snažím něčím zabavit, takže na něčem pracuju, takže tolik ani volného času nemám. Občas tu funguje jenom takovej ten rozvíječ, že někde leží, jdu okolo, tak jí podrbu na břicho třeba. Takže tam prostě soužijeme takhle.” (Vítek, kočka Lili)

Vítek je pro ukončení života domácích mazlíčků, jestliže už zvíře pomalu umírá. Zde je nejednoznačnost engagementu a detachmentu. Pokud by šlo o citovou fixaci, patrně by se rodina nechtěla zvířete vzdát, až do jeho poslední chvíle, a stále by se snažili mu pomoci všemi prostředky. Detachment naopak dovoluje projevit respektující přístup.

„Myslím, že tam panovala shoda no. On už byl fakt rozklepanej a kdybysme ho jako neuspali, tak týden maximálně. A kdo ví co by mu to přivedlo ještě. Stejně jsme chtěli uspat i toho našeho druhýho psa. Toho jsme dostali v rámci takový už letitý poškozenosti. Tak to mu se podařilo umřít ještě než na tu injekci dojel.” (Vítek, kočka Lili)

Jarka považuje za správné utratit zvíře, pokud již nemá důstojný život. Ne udržovat ho naživu pouze kvůli její citové fixaci.

„Myslím, že když si člověk pořídí zvíře, tak by měl mít koule na to to ukončit, dokud je to důstojný (utracení)... No a teď je jí nějakých 15 a má velký zdravotní problémy se štítnou žlázou, ledvinama, se vším, pořád jsme na veterině. A zatím je to důstojný. V momentě kdy uvidím, že nemá radost ze života, tak se rozhodnu.” (Jarka, kočka Esmeralda)

Karolína k tomuto přístupu přidává, že člověk, kterému zvíře důvěřuje nejvíce, by s ním v posledních momentech měl být, aby mu dopřál co nejdůstojnější a nejpříjemnější odchod.

„Je to vlastně s tou první kočičkou, s tou Vločkou, tak jí bylo 17 let, kdy jsme se rozhodli, že už jí necháme uspat. Jo, to pro mě byl strašně silnej moment, samozřejmě strašnej ale svým způsobem krásnej, díky veterináře... Že jí vlastně píchla tu injekci, řekla mi předtím co se stane a nechala mě tam s ní, když ona vlastně vydechla naposledy... Myslím si, že by to tak mělo bejt, že člověk by s tím zvířetem měl být až do konce. V tu chvíli, kdy oni jsou nejvíc zranitelný, se budou chtít obrátit na toho člověka, kterému vlastně důvěřujou. Byť oni ví, že už odchází.“ (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Ačkoliv jsou kočky samotáři a cení si svého prostoru, velmi rády jsou ale nablízku lidem, kterým důvěřují. To se děje až v době, kdy mají s člověkem blízký vztah. Většinu společného času spolu člověk a kočka pouze koexistují a nemusí přímo interagovat, aby si byli vědomi přítomnosti toho druhého. Aby se kočky cítily v takovém případě příjemně, je důležité tomu uzpůsobit prostor bytu. To ilustruje výpověď Karolíny.

„Takže ten den se kolem těch koček motá opravdu pořád. S tím že oni tady s náma jsou tak přijde jeden nebo přijde druhěj. Mají různě udělaný stanoviště, že kdekoliv jsme, tak tam s námi můžou bejt. Když jsme třeba u počítače, tak tam mají každej pelíšek, to samý vedle, tady a nahoře (na patře na spaní). Jsou s námi opravdu pořád když jsme tady.“ (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

4.4 Kastrace koček

Pro co nejkvalitnější soužití člověka a kočky vnímají respondenti kastraci jako velmi důležitou součást. Je to zákrok, který odstraní reprodukční instinkty a projevy, které mají bytové kočky nenaplněné. Pro kočky, které žijí s otevřeným teritoriem na vesnicích a maloměstech, je to zákrok, který udržuje populaci již přemnožených koček na nižší úrovni. Jde o zásah do organismu kočky, ale jde o důležitý krok pro kvalitní soužití kočky a člověka (pro oba druhy). A to jak z perspektivy celé populace koček, tak i na úrovni jedinců. Respondentů jsem se ptal i na vlastní vnímání změn v chování kočky po kastraci. Rozdíly ve změně chování jsou jiné u koček a kocourů. Společný efekt je ten, že kastrace má zlepšit a zjednodušit soužití koček s člověkem, i kočičí populace redukcí jejich reprodukce.

„Vnímám to jako nutnost, protože kočky, vzhledem k tomu, že jsou pořád hodně rozmnožený venku a jsou bezprizorní, je na ně čekací doba, takže

množení koček absolutně nepodporuju, ať jsou jakýkoliv rasy. U psů je to jiný, ty třeba někdo potřebuje k nějakému účelu a alespoň u nás v Česku neběhají volně venku. No a kočka, když je doma a není kastrovaná, tak je to pro ní ještě větší psychická zátěž, protože kočka venku, ty se podaří nějakým způsobem vlastně mít co ta kočka požaduje, ale když je doma, tak jenom mrouská, nic z toho. Takže kastraci vidím jako dobrou pozitivní věc... Hlavně u těch kocourů to udělá příjemnější soužití s tím člověkem.” (Milada, organizace Svoboda zvířat)

„Já jsem nikdy nestrávila dlouhý čas s nekastrovanou kočkou, takže spíš tak z doslechu vím, že kocouři víc smrdí, jsou agresivnější, teritoriálnější, značkují a kočky zase mají to mrouskání, kdy začnou křičet a dožadovat se nějakého kontaktu. Takže podle mě by se měla kočka po kastraci zklidnit.” (Milada, organizace Svoboda zvířat)

I pro Jarku a Karolínu je to služba celé kočičí populaci a pomáhá udržovat populaci venkovních koček, které v ulicích a lesích často nežijí v dobrých podmínkách a rychle se množí. Z nekastrování bytových koček, které se s kocourem nemusí za celý život setkat, mohou plynout zdravotní problémy.

„Já jsem zastánce kastrace, jsem zastánce kastrace hlavně u venkovních koček, takových těch popelnicových, kdy se musí eliminovat ta populace takhle čínorodého predátora. Pak nebudou mít co jíst, jsou tam nemoci genetický mezi nimi. A lepší, než aby 30 koček umíralo hlady, tak je lepší, když se sterilizují a bude jich 5, že jo. A myslím, že každé by měl jako kastrovat kočku.

Někteří chovatelé projektují antropocentrické a symbolické koncepty do zvířat, což může vést nakonec ke zdravotním komplikacím. Jarka nepřemýšlí o kočkách v těchto kategoriích. Jejím cílem je zdraví a *well-being* kočky a pohybuje se tak spíše v systému engagementu a detachmentu. (Jarka, kočka Esmeralda)

Nemyslím si, že tím samice přijdou o ženství a kocouři o svoje mužství. To je jenom nějaká naše lidská zkreslená představa archetypů. Někdy chlapi mají problém s kastrací kocoura, ženský tohle kupodivu jako nemají... A vím, že z nekastrování můžou plynout velký zdravotní problémy třeba pro samice, protože tam pak hrozí rakovina, když ta kočka nemá kořata.” (Jarka, kočka Esmeralda)

„Já jsem pro. Já jsem pro, z jednoho prostého důvodu. Samozřejmě chápu, že to je velkej zásah do organismu toho zvířete, do hormonálního vývoje i do jeho osobnostního vývoje, protože ty hormony tam přestanou hrát tu roli, kterou by hrály dřív. Nicméně od dob, kdy kočky žily poblíž vesnic, živily se hlodavcema, byl tam seník, kam si mohly v zimě zalézt, neumrzly, netrpěly hladem. To ale dneska neplatí... Tak. A myslím, že je to pro ně opravdu milosrdnější, když

zapomenou na ty pudy, třeba by se mnou nesouhlasily jo... ale když třeba zapomenou na ty pudy než aby ale se musely potýkat s tím životem venku, kterej už pro ně ale není přizpůsobenej a ony nejsou uzpůsobený pro něj. Protože my jsme tu krajinu změnili natolik, že ony už tam prostě nepřežijou no.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Přizpůsobení se koček na bytové podmínky a zklidnění po kastraci je i osobní zkušeností Karolíny.

„A i to, že tam prostě došlo k nějakým ... jako ještě větší vazbě, že se ke mně víc připoutala ještě... Byť to teda trvá rok a začíná se to projevovat už teďkon, ale je vidět, že se zklidňuje. Nedemolujou na co přijdou, neprudí jí tolik (Rozárku). Takže ano, ta kastrace tam má vliv zásadní a to ten, že se uklidní a přizpůsobí se víc na ty bytové podmínky.” (Karolína, kočka Rozárka a kocour Duch)

Vítek nemá jednoznačný názor na kastraci jako ostatní respondenti. Je ale celý život vedený k tomu, že se tento zákrok u domácích zvířat provádí a je to pro něj standard. Nevyzdvihuje to jako nutnost nebo povinnost, ale uvědomuje si negativní následky toho, když by jejich kočka měla kořata a museli by se pro ně hledat zájemci (v lepším případě).

„Lilina je právě kastrovaná. Jsem na to jako zvyklej, co se týče zvířat, protože všichni naši psi byli kastrovaný, myslím, že kocouři taky. Nemám nic proti tomu. Vnímám to jako takový jo... klasika. Docela velkou část života jsem žil v tom, že je to takový to nutný zlo, že to by se mělo udělat. Ted' v případě Liliny, když je kočka, tak by to bylo problematictější. V tom bytě ona uvidí maximálně kočku na monitoru. Na tý zahradě tak se párkrát sčuchla s jedním kocourem. Ale jo, byl by to pak problém řešit s těma kořatama.” (Vítek, kočka Lili)

4.5 Depozit organizace Svoboda zvířat

Organizace Svoboda zvířat - sekce na ochranu koček se soustředí na záchranu opuštěných a týraných koček. Mají vlastní síť dobrovolníků, kteří se nalezců ujímají, starají se o ně a inkorporují je do lidské společnosti. nedílnou součástí tohoto procesu je kastrace, kontrola zdravotního stavu kočky a její socializace s lidmi ale i s ostatními kočkami. Ke každé kočce přistupují velmi individuálně a každé se snaží najít ideálního lidského společníka. Milada nazývá depozita pěstounskou péčí pro kočky. Kočka tráví čas v prostředí, které ji připraví na nový domov lépe autentičtější, než klec nebo místnost v útulcích.

Přechod od opuštěné divoké kočky ke kočce domácí a vhodné pro život v bytě, je především socializace a zvyknutí si na pobyt s člověkem a ostatními kočkami. Během tohoto procesu také Milada pozoruje chování kočky a odhaduje její osobnost, potřeby a věci, které nemá ráda. To jí poté pomůže najít nejlepšího vhodného kandidáta a kandidát si díky tomu může také najít kočku, která mu vyhovuje nejvíce.

„Nejdřív přijde a je ve dvoutýdenní karanténě, kdy je oddělená od těch ostatních koček. Během toho se vezme k veterináři, kdy se udělá takový to odčervení, kontrolní prohlídka a řešení zdravotních problému, pokud nějaký má. No a když je teda zdravá, tak se může pustit a začít se seznamovat s těma ostatníma kočičkama, co jsou v té domácnosti. Pak si vlastně zvyká, pokud má nějaký problémy, třeba že je taková netykavka, tak se pomalu učíme. Zjišťujeme, jestli se hodí vůbec k ostatním kočkám, snažíme se pochopit její povahu, abysme mohli doporučit lidem, který o ní mají zájem.“ (Milada, Svoboda zvířat)

K adopci dává organizace kočku, až když je plně připravená a socializovaná. Některé kočky ale nejsou pro život v bytě, s člověkem nebo ostatními kočkami vhodné a nepovede se je inkorporovat do lidské společnosti. Takové kočky mohou být plaché, agresivní nebo mají zdravotní problémy, které vyžadují speciální péči. Kočky tedy musí splňovat určité podmínky, aby mohly být předány běžným chovatelům. Jsou to podmínky stanovené ze strany samotných zájemců nebo samotné organizace, které jde primárně o kvalitní život kočky. Pokud tedy potřebuje speciální zdravotní péči, raději kočku k adopci nedají.

„Jo, abychom věděli co čekat a co říct těm lidem. Někdy se stane, že se ta kočička socializovat nepovede třeba. Takovou kočičku má doma mamka, takovou kočku vidíš jednou za den, když se jde najíst.“ (Milada, Svoboda zvířat)

„...já tu mám teď jednoho kocourka, kterej pravděpodobně bude neadoptovatelný. Teď jsem se zase ptala veterinářky a říkala, že bude připravený třeba za půl roku, před půl rokem říkala to samý, takže. On bere dvakrát denně léky, je to jediná kočička v depositu u mě, protože potřebuje speciální granule, plus mu dávám ráno a večer léky, který jsou strašně hořký, takže ne každý je zvládne dát tý kočce. Ještě mu píchám injekčně vitamin B. Já jsem si musela kvůli němu projít takovým veterinárním rychlokurzem, naučit se píchat injekce, kapačku a tak.“ (Milada, Svoboda zvířat)

Ve výběru vhodného kandidáta může hrát roli i intuice. Kočky mají rády vlastní prostor, klid a snadno se lekají a mohou tak být na některé lidské charakteristiky velmi citlivé.

„Třeba jednou jsem říkala, že nechci, aby tahle kočka šla k téhle paní. To mi bylo třeba nějakých 15, 16. Já jsem jako nemohla přijít na to, jakže že mám ten důvod. A řekla jsem mamce, že paní mluví moc nahlas, že nechci aby tam šla ta kočka. A třeba po třech měsících se nám ta kočka vrátila a byla zase úplně odznova jsme jí museli socializovat. Ta paní nám jí vrátila proto, že kočka byla furt jako schovaná za gaučem, nechtěla se jít ani najíst nebo tak. Takže se nám vrátila úplně vyhublá. Nevím vůbec, něčím mi ta paní neseseděla. Nevím jak to popsat, taková intuice.” (Milada, Svoboda zvířat)

U nových chovatelů mohou nastat problémy a kočka se tak může vrátit zpět do depozita. Při předávání kočky podepisují adoptující smlouvu, že při potížích navrátí kočku pouze této organizaci a nebudou se jí zbavovat jiným způsobem. Je důležité respektovat speciální potřeby kočky, pokud nějaké má a obecně se snažit si s ní porozumět. S kočkou si člověk nerozumí automaticky, ale musí zde být vyváženost engagementu - zajímat se o potřeby zvířete, a detachmentu - nechat zvířeti jeho vlastní prostor. Osobnosti lidí a koček jsou tak různorodé, že mohou nastat i situace, že kočka není spokojená pouze kvůli někomu konkrétnímu.

„Že tý kočce v základě nebudou rozumět a nebudou respektovat, co ta kočka potřebuje. Třeba dali jsme kočku, co měla mít dietu a ty lidi prostě: No, tak dostane jenom jednu ňaminku. A kočka se pak dostala do stejného stavu jako byla předtím. Že nerespektovali tohle jako vážný. Nebo si ta kočka nesesedne s nějakým člověkem v domácnosti, nebo se zvířetem, nebo že těm lidem se nebude líbit něco povahově třeba, že čekali něco jiného. Může se to stát no.” (Milada, Svoboda zvířat)

Socializovat koťata nemusí pouze lidé, ale kočky se učí ctít hranice i vzájemně. Důležitou součástí socializace kotěte jsou hry s matkou, kdy kotě poznává práh bolesti jiných bytostí a pokud si chce pouze hrát, naučí se drápky nepoužívat. Pokud vyrůstají od narození koťata sama, přichází na scénu „kočičí tety” z organizace Svoboda zvířat.

„Jo, hlavně když je kotě samotný, že nemá u sebe žádný jiný kočky, tak se stává, že to kotě neví, kde jsou ty hranice, protože neví kde je ten práh bolesti toho druhého, o to víc koušou a škrábou. Koťátka, který vyrůstají bez maminky a s člověkem od malinka, tak bývají takový drzejší.” (Milada, Svoboda zvířat)

5 ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat vztah člověka a kočky z perspektivy *multispecies ethnography* a jejich konceptů, které jsem je popsal v teoretické části. Tento přístup popisuje respektující přístup ve vztazích ke zvířatům a reflektuje tím ontologický obrat na přelomu tisíciletí. Soustředil jsem se na proces vzniku vztahu mezi rozdílnými bytostmi s rozdílnými potřebami (biologickými i psychologickými), na nastavování hranic ze strany člověka i kočky a komunikačních strategií. Snažil jsem se popsat i vnímání koček respondenty a v něm se odrážející jejich přístup v chování a komunikaci. Snažil jsem se najít momenty nebo procesy, ve kterých se stírají rozdíly mezi jinak bipolárními kategoriemi a adjektivy. V mezidruhových vztazích je často nejasná hranice mezi láskou a vykořisťováním, citovou fixací a citových odstupem nebo kulturou a přírodou (Candea 2010, Haraway 2003, Ogden a spol. 2013)

Pro popsání mezidruhových vztahů jsem si vybral pro mne dva zásadní texty. Haraway (2003) popisuje v textu *Companion Species Manifesto: Dogs, Human and Significant Otherness* vztah člověka a zvířete na příkladu psa, ale její postřehy a přístup založený na komunikaci a vzájemnosti lze aplikovat i na vztah člověka a kočky. Druhým teoretickým východiskem byl etnografický výzkum Matei Candei (2010) *I Fell in Love with Carlos the Meerkat*. V tomto textu představuje autor respektující přístup ke zvířatům. V jeho perspektivě by měl etický přístup ke zvířatům obsahovat i notnou dávku *detachmentu* (citového odstupu), díky kterému člověk nepodněcuje interakci se zvířetem, po které sám touží, jestliže zvíře o tuto interakci nestojí. Snažil jsem se také, s pomocí respondentky Milady, popsat proces přechodu z nesocializované kočky ke kočce domácí, schopné žít s lidmi v omezeném prostoru městského bytu a tím postihnout inkorporování tohoto zvířete do lidské společnosti

Každý ze zkoumaných vztahů jednotlivých respondentů byl unikátní. Milada funguje jako depozit pro opuštěné a týrané kočky a setkává se s mnoha různými kočkami, které jsou k ní umístěny a nevybírání si je za účelem přímého chovu nebo navazování důvěrnějšího vztahu. Během několika měsíců se v depozitu kočky socializují a Milada se s nimi musí znovu rozloučit. Vítek popsal různé způsoby, jakými jeho rodina navázala vztah se zvířaty. Karolíny první zkušenost byla také odlišná. Vztah s její první kočkou vznikl z velké části díky oportunistu kočky. Další vztahy s nimi se již rozhodla iniciovat sama. Jarka zase prošla v dospívání osobní změnou názoru na vztah mezi lidmi a zvířaty a rozhodla se mít za blízkého přítele kočku. Vztahy byly unikátní také díky jednotlivým osobnostem, které se ve vztazích profilují. Kočky byly označovány za osudové pokud (v případě Vítky) si je člověk sám nevybíral podle charakteristik,

ale přesto si velmi dobře rozumí. V případě Karolíny byla naopak kočka označena za osudovou kvůli prvnímu setkání, ve kterém se kočka Rozárka sama přihlásila o pozornost a Karolína ji považuje za své duchovní dvojče. Nejasnost kategorií ochočenosti (kultura) a divokosti (příroda) je nejlépe ilustrovatelná u vesnických koček s volným teritoriem, které Jarka popisuje jako nedotknutelné divoké zvíře, ačkoliv je krmená lidmi a je obyvateli vnímaná jako „užitkové“ zvíře. Právě lidé jako zdroj potravy je často počátek hlubší důvěry, která tímto prvním kontaktem vzniká. Což poukazuje na nejasnost mezi láskou a vykořisťováním druhého. Kočky s námi navazují vztah primárně kvůli poskytování potravy. Následně se ale oboustranně buduje velmi silný vztah, důvěra a závislost, což potvrzují i fungující vztahy mezi respondenty a jejich kočkami. Jednotlivé vztahy a jejich rozdíly v komunikaci také poukazují na to, že u koček je velmi důležitý přístup *inter-patience*, jak ho koncipoval Candea (2010). Kočkám je důležité dát jejich prostor, nesnažit se je změnit a chovat se k nim s respektem. Na oplátku může vzniknout velmi silný partnerský vztah a důvěra, kterou respondenti popisovali. Pro vyšší citovou fixaci (*engagement*), je tedy nutná dávka odstupu (*detachment*) klíčová. Vztah člověka a kočky je možné díky jeho komplexitě, unikátnosti a míře propojení mezi bytostmi označit za sociální vztah.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

AINSWORTH, Mary S. 1989. *Attachments beyond infancy*. American Psychologist. 44(4): 709-716. doi.org/10.1037/0003-066X.44.4.709

ALLEN, Karen. 2003. *Are Pets a Healthy Pleasure? The Influence of Pets on Blood Pressure*. Current Directions in Psychological Science. 12(6): 236-239. <https://doi.org/10.1046/j.0963-7214.2003.01269.x>

BERANYIOVÁ, Eva, A. HOLUB., Mojmir TYRLÍK, M. VOLFOVÁ. 2006. *Cats in Czech Rural and Urban Households*. Acta Veterinaria Brno. 75(3): 411-417. doi.org/10.2754/avb200675030411

CANDEA, Matei. 2010. "I fell in love with Carlos the meerkat": *Engagement and detachment in human-animal relations*. American Ethnologist. 37(2): 241-258. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1425.2010.01253.x>

DRISCOLL, Carlos A., Marilyn MENOTTI-RAYMOND, Alfred L. ROCA, Karsten HUPE, Warren E. JOHNSON, Eli GEFFEN, Eric H. HARLEY, Miguel DELIBES, Dominique PONTIER, Andrew C. KITCHNER, Nobuyuki YAMAGUCHI, Stephen J. O'BRIEN, David W. MACDONALD. 2007. *The Near Eastern Origin of Cat Domestication*. Science. 317(5837): 519-523. <DOI:10.1126/science.1139518>

DRISCOLL, Carlos A., David W. MACDONALD, Stephen J. O'Brien. 2009. *From wild animals to domestic pets, an evolutionary view of domestication*. Proceedings of the National Academy of Sciences. 106(1): 9971-9978. <https://doi.org/10.1073/pnas.0901586106>

ELLIS, Brian. 2001. *Scientific Essentialism*. Cambridge University Press.

ELLIS, Sarah L. H., Victoria SWINDELL, Oliver H. P. Burman. 2015. *Human Classification of Context-Related Vocalizations Emitted by Familiar And Unfamiliar Domestic Cats: An Exploratory Study*. Anthrozoös. 28(4): 625-634. doi.org/10.1080/08927936.2015.1070005

FAUSTO, Carlos. 2007. *Feasting on People: Eating Animals and Humans in Amazonia*. Current Anthropology. 48(4): 497-530. DOI:10.1086/518298

FLEGR, Jaroslav. 2007. *Effects of Toxoplasma on Human Behavior*. Schizophrenia Bulletin. 33(3): 757-760. <https://doi.org/10.1093/schbul/sbl074>

HARAWAY, Donna. 2003. *Companion Species Manifesto: Dogs, People and Significant Otherness*. Prickly. Paradigm Press.

HOLMA, Katariina. 2007. *Essentialism Regarding Human Nature in the Defence of Gender Equality in Education*. Journal of Philosophy and Education. 41(1): 45-57. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9752.2007.00543.x>

HU, Yaowu, Songmei HU, Weilin WANG, Xiaohong WU, Fiona B. MARSHALL, Xianglong CHEN, Liangliang HOU, Changsui WANG. 2013. *Earliest evidence for commensal processes of cat domestication*. Proceedings of the National Academy of Sciences. 111(1): 116-120. <https://doi.org/10.1073/pnas.1311439110>

KOHN, Eduardo O. 2005. *Runa realism: Upper Amazonian attitudes to nature knowing*. Ethnos. 70(2): 171-196. doi.org/10.1080/00141840500141162

KOHN, Eduardo O. 2007. *How Dogs Dream: Amazonian Natures and the Politics of Transspecies Engagement*. American Ethnologist. 34(1): 3-24. DOI:10.1525/ae.2007.34.1.3

LATOURET, Bruno. 2005. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford University Press.

LINDOVÁ, Jitka., Martina NOVOTNÁ, Jan HAVLÍČEK, Eva JOZÍFKOVÁ, Anna SKALLOVÁ, Petra KOLBEKOVÁ, Zdenek HODNÝ, Petr KODYM, Jaroslav FLEGR. 2006. *Gender differences in behavioural changes induced by latent toxoplasmosis*. Int J Parasitol. 36(14): 1485-1492. doi:10.1016/j.ijpara.2006.07.008.

KNIGHT, John. 2005. *Animals in Person: Cultural Perspectives on Human-Animal Intimacies*. Taylor & Francis Group.

OGDEN, Laura, Billy HALL, Kamiko TANITA. 2013. *Animals, Plants, People, and Things: A Review of Multispecies Ethnography*. Environment and Society. 4(1): 5-24. DOI:10.3167/ares.2013.040102

SHIPMAN, Pat. 2010. *The Animal Connection and Human Evolution*. Chicago Journals. 51(4): 519-538. DOI:10.1086/653816

TAGAKI, Saho, Hitomi CHIJIWA, Minori ARAHORI, Atsuko SAITO, Kazuo FUJITA, Hika KUROSHIMA. 2021. *Socio-spatial cognition in cats: Mentally mapping owner's location from voice*. PLoS ONE. 16(11). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0257611>

WILDEMUTH, Barbara M. 2017. *Applications of social research methods to questions in information and library science, Second edition*. Santa Barbara, California: Libraries.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Zákon, kterým se mění zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů. Občanský zákoník. In: Sběrka zákonů. 13.11.2020. Dostupné online: aplikace.mvcr.cz

7 RESUMÉ

In this bachelor thesis I had a goal to explore a human-cat relationship. In this relationship there can be created very deep relational and psychological bonds from both sides. I was inspired by how Haraway (2003) and Candea (2010) conceptualize multispecies relationships. Their relationship systems decentralize humans from the relationship. In multispecies relationships there is not a clear differentiation between categories like nature and nurture, engagement and detachment, love and exploitation. I also tried to map different communication strategies and behavior in specific relationships and what terms cats have to meet to be suitable for living in a flat. In my research I conducted 4 semi-structured interviews with people who are living with one or more cats. One of the informants is also a depository for abandoned and abused cats and its main goal is to socialize the cat to be suitable for living in a human flat. I successfully pointed out the need for detachment in a relationship with a cat. That respectful distance (detachment) gives space to create a deep and intimate relationship - engagement. These animals are perceived by their human companions on the same level as a very close friend or a family member. The ambiguity of categories nature and nurture is demonstrated on cats living outside but depending on people. Cats are at first connected to people via feeding. They are opportunistic and from that first relationship based on exploitation emerges a strong bond. But cats also have to meet terms like knowing how to use the cat's toilet or being social with humans (not being afraid) and not be aggressive. Sterilization is a human tool to make cats more suitable for living in a flat, but also a tool to decrease overall cat population, which is not good for them, nor for the human or the animals they hunt. Once again we can see that there is no clear distinction between love and exploitation, engagement and detachment. Every cat's personality and relationship is also unique and specific in its ways of communication and types of connections to their closest human companion.

8 PŘÍLOHY

Osnova rozhovoru (běžný chovatel):

Úvodní otázky - mapování předchozích zkušeností a kontextu:

1. Jaká je vaše první zkušenost s kočkou? (Sleduje především to, zda měl respondent kočku v dětství doma apod.)
2. Proč jste se rozhodl/a, že budete žít s kočkou?
3. Jak jste se rozhodoval/a, jakou kočku si vyberete a odkud? (Jestli z útulku, z vrhu od jiného chovatele, "od kočičí tety"...)
 - 3a. Co na to říkal partner/ka, rodiče, děti?
4. Popište váš běžný den ve chvílích a činnostech, ve kterých figuruje kočka.

Jádro - vytváření vztahu mezi člověkem a kočkou:

1. Povězte mi o vašem prvním setkání s touto kočkou, kterou jste si vybral/a?
2. Proč jste si tuto kočku nakonec vybral/a?
3. Jak probíhaly vaše první hodiny a dny ve společné domácnosti s kočkou?
5. Popište, jak se první dny chovala kočka v novém prostředí. Co myslíte, že se jí nelíbilo a jak to dávala najevo? Museli jste třeba přestavovat nějak nábytek?
6. Jak jste se choval/a (snažil/a chovat) první dny a na co jste si dával/a pozor? Musela jste změnit nějaké vlastní chování nebo návyky?
7. Co vám na tom mít kočku nebo na její osobnosti nevyhovovalo, jak se to projevovalo a co jste s tím dělal/a?
8. Máte nějakou zkušenost s tím, že kočka reaguje na vaší změnu nálad nebo momentální psychické nastavení? Jak se v takových chvílích chová?
9. Popište vaše společné hry s kočkou.
10. Popište vztah s vaší kočkou. (popsat povahu a osobnost kočky - jak je poznají, dle čeho tak usuzují)
11. Mohl/a byste mi říct něco o chování kočky před a po kastraci? Bylo chování v něčem jiné?
12. Je ještě něco co byste chtěl/a dodat nebo se na něco zeptat?

Osnova rozhovoru s Miladou (depozit organizace Svoboda zvířat):

Úvodní otázky:

1. Popište mi, co dělá vaše organizace.
2. Jaké místo zastáváte v organizaci?
3. Na vašich internetových stránkách jsem četl, že jednáte i s městskými úřady a občas narážíte na bariéry. Jaká je vaše vzájemná spolupráce s úřady a jaké bariéry to mohou být?

Jádro - hlavní informace

1. Proč jste se přidal/a jako dobrovolník (případně ji založit) k této organizaci?
2. Jaká je cesta kočky, které se ujímáte? Tedy co všechno musí ona a vy podstoupit, když je vám svěřena do péče?
3. Jak vnímáte kastraci? Je to nutnost nebo nějaká pomoc pro spokojenější život kočky?
4. Všimáte si odlišného chování kočky před a po kastraci?
5. Přistupujete ke "chvilkové kočce", kterou máte v péči jinak, než k vašim ostatním kočkám? Nebo se například snažíte nevytvářet si takové citové pouto s vědomím, že se s kočkou budete muset loučit?
6. Jak vnímáte své postavení ke svěřené kočce? Co pro ni jste?
7. Jak se k nové kočce chovají vaše ostatní kočky?
8. Vnímáte nějaké rozdíly ve vztazích s jednotlivými kočkami? V čem mohou být tyto vztahy jedinečné a rozdílné?
9. Popište, jak by mohl vypadat ideální kandidát na adopci jedné z vašich koček nebo jaké podmínky musí splňovat.
10. Je při schůzce se zájemcem nějak důležitý váš intuitivní dojem z člověka, který má o kočku zájem?
11. Jak probíhá vaše loučení s kočkou, která bude nebo je předávána novému chovateli?
12. Komunikujete s chovateli i po předání kočky? Obrací se s něčím oni na vás?
13. Jaké nastávají problémy (pokud vůbec) u nových chovatelů vámi svěřené kočky, které musíte řešit?
14. Chtěl/a byste něco k tématu dodat nebo vás napadá otázka, která by byla podle vás pro ostatní chovatele zajímavá a důležitá?